

FILOZOFICKÁ FAKULTA **U**NIVERZITY **P**ALACKÉHO
v **O**LOMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

Pohřební obřady a obyčeje v Rusku

Funeral rituals and customs in Russia

Bakalářská práce

Vypracovala: Aneta Rychlíková

Vedoucí práce: doc. Ludmila Stěpanova, CSc.

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité
prameny.

V Olomouci dne 23. 4. 2012

podpis

Děkuji doc. Ludmile Stěpanové, CSc. a Mgr. Petře Fojtů za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní závěrečné práce poskytly.

podpis

Obsah

Úvod	5
1 Pohřební ritus v pravěkém a starověkém Rusku.....	7
2 Středověké pohřební obyčeje.....	9
2.1 Pohřební ritus východních Slovanů	9
2.2 Křesťanské obřady v době středověku.....	12
3 Obřady počátku novověku	15
4 Ruské pohřební obřady současnosti.....	16
4.1 Rituály jednotlivých náboženství	16
4.2 Sibiřský šamanismus	22
5 Pohřby významných ruských státníků	23
5.1 Vladimír Iljič Lenin	24
5.2 Josif Vissarionovič Stalin	25
5.3 Leonid Iljič Brežněv	26
6 Krematoria v Rusku	28
7 Situace v Česku v porovnání s Ruskem.....	29
ZÁVĚR	32
РЕЗЮМЕ.....	34
BIBLIOGRAFIE.....	39
PŘÍLOHY	42
Příloha č. 1: Slovník pojmů z oblasti pohřebnictví.....	42
Příloha č. 2: Rusko – český slovník z oblasti pohřebnictví	43
Příloha č. 3: Obrazová dokumentace	46

Úvod

Smrt spojuje nás všechny bez ohledu na to, k jaké patříme národnosti, jaké vyznáváme náboženství či v jaké žijeme době. Smrt je naší jedinou jistotou. Zemřít se dá tolika způsoby, kolik je jednotlivých lidí. Různé kultury a civilizace prováděly po staletí odlišné pohřební rituály, stejně tak jako měly jiné způsoby a zvyky související se životem. Neexistuje ani shoda na okamžiku, kdy z lidského těla zůstane jen mrtvá schránka a duše se oddělí. Ve většině kultur není úmrtí považováno za něco konečného a některé ho pokládají pouze jako přechod do jiné pozemské existence. Pohřební obřady slouží nejen nebožtíku, ale hlavně pozůstalým. Spojují člověka se světem neživých, připomínají mu jeho smrtelnost, ale zároveň mu pomáhají důstojně se rozloučit s milovanou osobou. Nic v našem životě se neliší podle věku, pohlaví nebo společenského postavení tolik jako pohřební obyčej.

Nad tématem bakalářské práce jsem dlouho nepřemýšlela. Moje rodina podniká v oblasti pohřebnictví již více než 20 let, tudíž je jasné, že svět bolesti a smutku nad ztrátou blízké osoby mi není cizí. Zúčastnila jsem se pohřbů, které vykonávaly odlišné církve, mnoha kremací či jen prostých rozloučení v kapli. Zmapovat svět ruských zvyků a obyčejů, souvisejících s odchodem člověka, a porovnat mé zkušenosti s kulturou ruského národa, pro mě bylo výzvou. V dnešní době se na pohřební zvyky a obyčejy neklade patřičný důraz. Za rituál rozhodně nemůžeme považovat čtvrt hodinku strávenou v krematoriu. Moderní doba si žádá řešit jiné otázky, nežli ty související s koncem života. Věda pokročila, smrt se díky novým objevům ve farmacii dá oddálit, nemoci léčit či ztlumit jejich postup. Lidé naopak více hazardují se svým životem, věnují se adrenalinovým sportům, opilí sedají za volant, berou drogy. V dřívějších dobách se člověk dožíval nízkého věku, ale své pozemské existence si vážil, což je vidět na propracovanosti a důkladnosti pohřebních obřadů.

V této bakalářské práci se pokusím popsat obřady a zvyky, které doprovázely smrt člověka na území dnešní Ruské federace. Zmapuji historii pohřebních obyčejů chronologicky od nejstarších dob až do současnosti. Díky několika archeologickým nálezům mohu nahlédnout až do doby pravěké, kde porovnáím práce různých autorů, popisující vykopávky kosterních ostatků. Postupně se přenesu až do raného středověku, kdy lidé opouštěli pohanskou víru a začínala doba pravoslavného křesťanství, která se

v téměř nezměněné formě dochovala do současnosti. Rusko však samozřejmě v dnešní době není zemí pouze s jedním náboženstvím, a tak se zaměřím také na další tři významné víry, které ovlivňují pohřební zvyky Rusů.

Postupně se pokusím popsat problém pohřbívání, se kterým se největší stát světa musí v 21. století potýkat. Díky mým osobním zkušenostem a konzultacím s odborníky, kteří se v této oblasti pohybují každý den, nakonec porovnáám českou tradici smutečního rozloučení s předešlými poznatky.

V příloze objasním pojmy, které se nejvíce používají v oblasti pohřebnictví, spolu s rusko-českým slovníkem a obrazovou dokumentací. Informace budu čerpat převážně z knih o dějinách ruského národa, kterých bylo na toto téma zpracováno mnoho.

1 Pohřební ritus v pravěkém a starověkém Rusku

Na samém začátku této bakalářské práce se přesuneme o několik tisíc let v čase, do pravěké doby na území dnešního Ruska. Během posledních staletí bylo nalezeno málo hrobů a kosterních pozůstatků z již zmíněné etapy lidského života v porovnání s tím, kolik bylo objeveno osídlených míst. Pohřební ritus však v těchto ojedinělých případech nehleděl na pohlaví ani na věk (Svoboda, 2003:14).

Území evropského Ruska bylo obydleno již před dobou ledovou. Svědčí o tom nálezy kosterních pozůstatků v Sungiru u Vladimiru (Longworth, 2008:21). Longworth se o hrobě zmiňuje následovně: „*Pochází z doby před dvaceti až šestadvaceti tisíci lety a obsahoval kosti asi dvanácti- až třináctiletého chlapce a šesti- až sedmileté dívky. Oba měli na sobě cosi podobného dnešním větrovkám a kožené kalhoty sešité dohromady s obuví mokasínového typu, jakou obyvatelé Sibíře dodnes nosí na ochranu před zimou. Šaty byly ozdobeny tisíci korálky z lastur. Spolu s rozmanitými kamennými nástroji, tyčinkami z paroží, náramky ze slonoviny a dvěma oštěpy vyrobenými z mamutích klů svědčí tyto nálezy o tom, že šlo o děti nějakého náčelníka*“ (tamtéž). Český archeolog Jiří A. Svoboda ve své práci tento nalezený hrob popisuje trochu odlišně: „*Starší hrob, bohatě vysypaný barvivem, obsahoval skelety chlapce a děvčete uložené v jedné ose hlavami k sobě. Každý z pohřbených byl ozbrojen unikátním oštěpem vybroušeným z napřímeného mamutího klu, dále kostěnými holemi, dýkami, jehlicemi a dvěma provrtanými disky. Datum pro hrob je 24 100 let*“ (Svoboda, 2003:51 – 52).

V Singuru je však nejvýznamnějším objevem hrob asi padesátiletého muže, který je mladší než předchozí nálezy (asi 22 900 let). V příloze je muž vyobrazen na obrázku č. 1. U mrtvého bylo nalezeno dvacet náramků z mamutoviny, přes 3500 kostěných perel a provrtaný destičkový přívěsek na prsou. (tamtéž)

Na území dnešního Ruska bylo také nalezeno několik hrobů z období mladého paleolitu. Pohřby byly vykonávány v loveckých sídlištích, o čemž svědčí přítomnost mnoha loveckých předmětů. V areálu Kostěnki – Borščevo (jižně od Voroněže na pravém břehu řeky Don) se často hloubily hrobové jámy. „*Prvý hrob objevený v roce 1953 na lokalitě K – II (Zamjatnina), náleží muži K1, minimálně padesát let starému. Byl uložen v sedící poloze v zahloubeném objektu („komoře“), údajně vyloženém mamutími kostmi*“ (tamtéž, s. 49). Druhý hrob, nalezený v této

lokalitě, popisuje archeolog Jiří A. Svoboda takto: „*Dno bylo vysypáno tmavě červeným barvivem, na němž spočívalo tělo asi pětadvacetiletého muže K2. Ležel na levém boku v nepřírozeně skrčené poloze, evokující svázání*“ (tamtéž, s. 49-50). Plánek tohoto hrobu je na obrázku č. 2 v příloze.

Z období starověku mezi 2.–1. tisíciletím před naším letopočtem bylo nalezeno několik kosterních pozůstatků v jižních stepích, přilehlých k Černému moři. Kostry byly zbarveny červeně, což značí, že tělo zemřelého bylo obarveno okrem nebo suříkem¹, barvivo se poté usazovalo na kostech. V tehdejších mohylách byly velmi často objeveny společně pohřbená mužská a ženská těla, nejspíše se tedy při smrti hlavy rodiny (muže) zabíjela i jeho žena. Hroby se od sebe liší výzdobou – některé jsou chudé, jiné bohaté, značící existenci majetkové nerovnosti. Příkladem bohatého způsobu pohřbívání je mohyla u města Majkopu, která byla vysoká 10 a půl metru. „*V hlavní prostoře mohyly byla nalezena kostra zbarvená suříkem na jasně červenou barvu. Mrtvola byla oděna v šat posetý zlatými ozdobami zobrazujícími býky, kroužky, růžice, jakož i zlatými, karneolovými a tyrkysovými zrnky a jinými drobnými předměty. Vedle ní byly uloženy zlaté a stříbrné nádoby*“ (Bachrušin, 1953:14). Ve zvláštních prostorách této mohyly byla nalezena ještě dvě další těla – spolu s vůdcem byli nejspíše zabiti i jemu blízcí lidé. (tamtéž)

Obyvatelstvo, které sídlilo v 8.–3. století před naším letopočtem ve stepích mezi Volhou a Dněprem, bylo nazýváno Skythové. Značné množství vykopávek, provedených v této oblasti, nám odhalilo způsoby v jejich pohřebních zvycích. Skythové se skládali z několika kmenů, kde každý měl svého krále, který měl velkou moc. Po králově smrti vozili jeho tělo na voze po celé zemi. Lidé museli při setkání s mrtvým vůdcem projevit hluboký zármutek: uříznout si kus ucha, ostříhat si vlasy, poškrábat si obličej či probodnout si levou ruku. Spolu s králem byly pohřbívány zlaté a stříbrné nádoby a mnoho zabitých koní, nechybělo tělo jeho ženy a sluhů. „*Na jihu Ruska se i nyní tyčí uprostřed stepi velké skythské mohyly, jež dosahují 10 – 12 metrů výšky. ...Pozoruhodné předměty, které v nich byly nalezeny, jsou ozdobou sbírek muzeí*“ (tamtéž, s. 23).

¹ suřík - orthoolovičitan olovnatý, oranžově červený až jasně červený prášek, dnes se používá jako antikoroziční pigment do základních olejových nátěrů kovů (www.cojeco.cz)

2 Středověké pohřební obyčeje

Jak již bylo řečeno dříve, dávná doba nám nedává mnoho poznatků o způsobu pohřbívání lidí. Malé množství informací, které se v průběhu let o pravěké a starověké etapě života podařilo nasbírat, nám jsou již známy. Jak hodně však ovlivnilo pohřební kulturu lidí stěhování národů na samém počátku středověku? V této kapitole se podrobněji zaměřím na dobu prvního tisíciletí našeho letopočtu, k čemuž mi pomůže i větší množství dochovaných pramenů. Nejprve se zaměřím na Slované, kteří jsou i našimi českými předky, poté na pohanské a křesťanské rituály tak, jak s postupujícím časem přicházely.

2.1 Pohřební ritus východních Slovanů

Pohřební zvyky nebyly u různých slovanských kmenů stejné. Někde se pohřbívalo do hrobu, jinde se těla páčila a popel se zakopával do země. Východní Slované věřili, že duše zemřelého žije i po smrti, proto do hrobu spolu s tělem umísťovali také jídlo a hospodářské předměty (křesadlo, nůž, zbraň, nádobí) (Bachrušin, 1953:49). Slované, žijící na území dnešního Ruska, nejprve využívali žárového ritu, později v průběhu 10. století začali upřednostňovat birituální hroby. Takové hroby byly pro více zemřelých najednou, spálených i nespálených. Kostrový ritus (stavění mohyl) se mezi Slované ujal až v 11. století a přetrval do 16. století. „V oblasti Novgorodu se pohřbívalo do tzv. sopek, což byly mohyly, které byly navršovány postupně. S každým novým pohřbem se mohyla znovu navyšovala a do čerstvého zásypu byl uložen popel nového zemřelého. Postupně zvyšovaná mohyla mohla dosahovat až 10 metrů, konečný útvar byl kruhový se svislými stěnami a kamenným věncem okolo a byl podobný skutečné sopce. Pro sopky je typické, že se jen výjimečně nacházejí ve větších skupinách (tj. tvoří mohylníky). Maximálně se vyskytují v počtu dvanácti. Pohřby v nich uložené jsou vždy ritu žárového, patří tedy do doby 6. až 9. století“ (www.sylvusqa-history.blog.cz). Sopky zobrazuje obrázek č. 3 v příloze.

Na severu Ruska se objevují tzv. dlouhé mohyly – kurgany. Tyto hroby o výšce maximálně 2 metry se stavěly těsně vedle sebe, dokud nevznikla řada

o délce 100 i více metrů. Kurgany se datují mezi 6. – 9. století. (tamtéž) V této oblasti a hlavně v okolí Moskvy byly nalezeny mohyly i z 16. století.

Při popisu pohřebních zvyků raného středověku nesmím opomenout zmínit i dosud největší nalezenou mohylu na území obývaném východními Slovany, v níž našel místo svého posledního odpočinku černigovský kníže. Černá mohyla u Černigova je zajímavá nejen svou výbavou, ale i způsobem budování (obrázek č. 4 v příloze). *„Nejprve byla nasypána půldruhého metru vysoká podesta a na ní byl postaven dřevěný srub – „dům mrtvých“. Do něj byli uloženi tři lidé – snad kníže s manželkou a nedospělým synem. Srub byl poté zapálen a posloužil tak zároveň jako pohřební hranice. Spáleniště bylo nakonec překryto sedm metrů vysokou mohylou s plošinou na vrcholu. Tam se konala patrně jakási vzpomínková slavnost a snad i pohřební hostina. Její zbytky byly překryty další vrstvou hlíny. Výsledkem byla mohyla o úctyhodné jedenáctimetrové výšce a čtyřicetimetrovém průměru“* (Lutovský, 1996:22).

2.1.1 Pohanské rituály

Představa o východoslovanském pohanském náboženství není snadná. Na území Kyjevské Rusi totiž žilo mnoho různých kmenů: vedle Slovanů také Varjagové, irkutské a ugrofinské kmeny. Rusové těla nejprve spalovali. Známou formou pohanství byl kult předků, který popisuje pohřební obřad takto: *„A když kdo umřel, dělali tryznu² nad ním, a potom udělali hranici velikou, a položili mrtvé tělo na hranici a spálili; a potom sebravše kosti, vložili je v malou nádobu, a postavili na sloupě po cestách“* (Marek, 1996:17-18). Sloupy podél cest, na nichž stály nádoby s prachem předků, byly mezníky ochraňující hranice rodového pole a sféry moci ochranných ščurů³. Příslušník rodu, který pozbyl ochrany svého ščury, byl vydán působení tajemných a nepříznivých sil, které pocházely od duchů nepřátelských rodů (tamtéž, s. 18).

Východní Slované, žijící na území dnešního Ruska od 6. století našeho letopočtu, uctívali mnoho pohanských bohů. Hlavním bohem byl hromovládny Perun, existovala i ženská božstva. Neznáme však samu podstatu slovanského „pohanství“. Lidské oběti bohům nebyly v této době výjimkou, o čemž se dovídáme

² Tryzna – bojové hry, konané nad tělem zemřelého. (Marek, 1996:17)

³ Ščura – zbožštěný předek. (tamtéž)

v knize znalce dějin Ruska Milana Švankmajera: „*Pohanští Slované věřili, že život pokračuje i po smrti a u velmožů bylo zvykem, že žena byla pohřbena spolu se svým mužem.... Snad jediné, co poněkud tlumilo hrůzu tohoto obřadu, bylo to, že žena byla nejprve omámena jakýmsi silným nápojem, pak jí „smrt-bába“ zlomila vaz a teprve potom byla uložena do hrobu spolu se svým mužem*“ (Švankmajer, 2008:10). U těchto Slovanů bylo zvykem, že muž měl více než jednu ženu. Při výše popsaném rituálu se však nezabíjely všechny manželky, ale pouze ta, která byla zvolena.

Jinde se zase dovídáme, že ženy umíraly s muži dobrovolně. Svatý Bonifác, který žil v polovině 7. století, s úžasem hovořil o tom, že ženy nechtěly přežívat své muže: zabíjely se, vrhaly se do hořících plamenů a upalovaly se dobrovolně se svým mrtvým mužem. Taková manželka byla všemi chválena; když však žena zůstala vdovou, byla hanbou pro rodinu (Панкеев, 1998:369). Zabíjení žen však nebylo rituálem jediným. „*K dávným pohanským zvykům východních Slovanů, z nichž se některé udržely až do 16. - 17. století, patřilo i zabíjení dětí, které při narození měly nějakou vadu, a zabíjení starých a těžce nemocných*“ (Švankmajer, 2008:10).

Když zemřel kníže nebo vládce, tak se rodina ptala chlapců a dívek, kdo chce zemřít spolu s ním. Kdo se přihlásil, ten byl svázán a již ho nepustili, i kdyby své rozhodnutí později změnil. Nejvíce se na smrt hlásily dívky. „*Если девушка изъявляла желание умереть, то ее поручали двум другим девицам, которые куда бы она не пошла, следовали за нею и служили во всем, даже мыли ей ноги. Девушка же веселилась, пела и усыпляла свое горе напитками*“ (Панкеев, 1998:369).

Tento případ je dochován ve zprávě arabského vyslance Ahmeda Ibn Fadlána z jeho cest do Povolží v letech 921 – 922. Byl přímým svědkem pohřebního obřadu ruského velmože, zesnulého na březích Volhy v okolí dnešní Kazaně. Michal Lutovský ve své knize Hroby předků popisuje svědectví Fadlana přesně, jak bylo výše uvedeno. Po smrti velmože se jedna otrokyně dobrovolně přihlásila na smrt a až do dne spálení zemřelého se veselila. V den pohřební byla rituálně zabita a spolu se svým pánem spálena na jeho lodi (Lutovský, 1996:77-79). Jinde se zase dočítáme, že se dívka nepřihlásila dobrovolně, nýbrž byla vybrána jako nejoblíbenější konkubína zemřelého, v den spálení velmože ji znásilnilo šest jeho mužů a po rituálním usmrcení byla umístěna vedle svého pána (Kerrigan, 2008:31).

2.2 Křesťanské obřady v době středověku

Kyjevská Rus přijala za vlády knížete Vladimíra na konci 10. století od Řeků pravoslaví. Hlavním důvodem přijetí křesťanství byly zájmy feudálů. Potřebovali náboženství, které by podporovalo jejich třídní zájmy. Nejprve byli pokřtěni zástupci nejvyšších tříd včetně knížete, poté povinně též poddaní. Pravoslavné křesťanství se však hned neujalo, pohanské náboženství existovalo ještě dlouhou dobu, zvláště mezi vesnickým obyvatelstvem. Přijetí pravoslaví posílilo knížecí moc, sjednotilo slovanské kmeny, přispívalo k rozšíření kulturních styků (Bachrušin, 1953:57-58).

Předci dnešních Rusů přijali s křesťanskou vírou mnoho východních obyčejů, spolu s nimi i pohřební obřady. Od Řeků převzali způsob vyrábění rakví, kterým se říká „korsty“. Když kdokoli zemřel, okamžitě byl informován kněz, který nechal za duši zesnulého rozeznít zvony. Do příchodu kněze se tělo omývalo teplou vodou, obléklo do bílých šatů a umístilo doprostřed místnosti na stůl, který byl pokrytý bílým ubrusem. Do jedné ruky se nebožtíkovi dával křížek a do druhé svíčka, zavřely se mu oči, poté kněz četl modlitbu na rozloučenou a přítomní se modlili a plakali. Místnost vykuřovali kadidlem. Doba pohřbení pozůstatků se lišila: někdy bylo tělo vystaveno několik dní, jindy se pohřbívalo ještě ve dne úmrtí. V prvním případě příbuzní a známí nad zesnulým četli z Knihy žalmů, prosili Boha, aby spasil jeho duši a přijal ji do ráje. Před pohřbem vložili tělo do dřevěné ozdobené rakve a na saních ho odvezli do kostela, po ukončení církevního rozloučení se pohřbilo vedle kostela, obvykle zrána. Bohatí a znamenití muži se pohřbívali přímo v kostele. Když zemřela zasnoubená nevěsta, oblékli ji do svátečních šatů, nasadili jí věnec na hlavu a tělo uložili na stůl podél okna. Kolem stolu stály kamarádky zemřelé, které zapalovaly svíčky. Otec s matkou líbali dceru na ústa, šiji i ruce a celé tři dny nařkali. Poté zvon na věži sezval všechny sousedy na pohřeb. Svatební dary pro nevěstu byly rozdány mezi svobodné dívky. Ve 12. století se setkáváme se zvyklostí, že za zemřelými šli knížecí koně a nesli prapory. Lidé, kteří sami zažili, jak se po řadu pokolení v modlitbách vzpomíná na zesnulé, klidněji a vyrovnaněji hleděli vstříc smrti. Věděli, že i oni budou nadále žít ve vzpomínkách a modlitbách druhých (Панкеев, 1998:376–377).

2.2.1 Středověké rakve

Používání dřevěných rakví bylo velmi rozšířené. Zevnitř i zvenku se čalounily potahovými látkami, stříbrnými i zlatými, a z téhož materiálu se šily i polštáře s trásněmi pod hlavu zemřelého. Trásně se přidělovaly také na spodek rakve. Na víko rakve se vyřezávaly nebo našívaly stříbrné či zlaté kříže. Barva vnějších ozdob udávala věk, pohlaví a postavení mrtvého: růžová a bílá náležela mladíkům a děvčatům, ostatním patřila modrá, zelená a malinová. Rakev, ozdobenou baldachýnem, vezlo na kočáře několik páru koní v černých smutečných pokrývkách. (tamtéž, s. 374)

2.2.2 Smuteční průvod a uložení do země

Zemřelého doprovázeli příbuzní a známí v černých oděvech a po stranách průvodu byly nesený hořící pochodně. Ženy si našily na svoje šaty bílé proužky, nazývané „plerézy“, muži si pokryli plášť, klobouk a kordy černým krepem. U významných lidí se smuteční kočár blýskal zlatem a stříbrem, před rakví byly nesený jejich řády na poduškách. Před rakví šli také kněží a sboroví zpěváci, kteří po celý průvod zpívali „Svatý Bože“, nebo hrála muzika. Pokud zemřel muž sloužící v armádě, průvod doprovázeli vojáci, hrající na bubny. Poté, co kněz ukončil modlitby nad hrobem, rakev s pozůstatky se spustila do vykopané jámy. Jako první vhodil hrst hlíny na rakev duchovní, poté pozůstalí a známí. Při pohřbu vojáka zaznívala pohřební salva ze zbraní. Poté vždy následovala smuteční hostina. Chudý člověk se pohřbíval obyčejně a prostě. Jeho tělo se vložilo do neozdobené dřevěné rakve a tu příbuzní odnesli na ramenou na hřbitov, kde se v tichosti vložila do hrobu. (tamtéž, s. 375)

2.2.3 Význam koliva, kadidla a svíček

„Koliva nebo též kutie je pšenice uvařená s medem. Pšenice symbolizuje zesnulého, který bude vzkříšen při společném vzkříšení. Jako pšenice zasetá do země se nejdříve rozkládá a jakoby umírá a potom se obrozuje a přináší plod, tak i zesnulý, když zetje v hrobě, bude vzkříšen k životu věčnému“ (Stejskal, 2011:285). Kutie je typickým pokrmem na smutečním stole. Tradice jíst kutii se v pravoslavné církvi přechovala dodnes. Med symbolizuje útěchu věčné radosti. Kadidlo vyjadřuje libou vůni modliteb ze zemřelého. Svíce jsou symbolem přechodu z temného života do nebeského světla.

2.2.4 Stavění křížů nad hrobem

Dobu, kdy se začaly nad hroby stavět kříže, nejde s přesností určit. Víme, že od 3. století se objevily v Palestině, poté ve 4. století v Římě a Cařihradě. Odtud se tento obyčej rozšířil do všech míst, kde se vyznávalo křesťanství. V Rusku se stalo stavění křížů součástí obřadu po přijetí víry. V ruské zemi zasažené pohromou (suchem a morem) v roce 1092 se mnohé hřbitovy pokryly kříži. V krátké době v Kyjevě zemřelo 7000 lidí (od 14. října do 1. února) a takové množství křížů skrylo pole, na kterém byli pohřbeni. Kříže se dělali (a dodnes dělají) „čtyřkonečné“ a rovné, nebo „osmikonečné“, téměř bez rozdílů: nápisy na nich nebyly, ale zdobili je pestrými barvami, nejvíce zelenou a modrou. Vyřezávali na ně jednoduché kresby: Adamovu hlavu, anděly a svaté. Nápisy na křížích se objevily až s rozvojem písemnictví (Панкеев, 1998:379).

2.2.5 Carské pohřby

O carských pohřbech máme zprávy ze 17. století, psané pamětníkem Kotošichinem. O smrti cara byli informováni patriarcha a bojaři. Patriarcha ihned přikázal zvonit na zvony, aby se to všichni dozvěděli, potom odcházel do kostela, aby zazpíval veliký kánon. Tělo cara se omylo teplou vodou, obléklo do čistého prádla a carských šatů a uložilo do rakev s korunou. Rakev byla dřevěná, vystlaná višňovým sametem, svrchu rudým. Bojaři a blízcí lidé se oblékali do černých šatů a sjížděli se do paláce. Poté vynesli tělo do palácové kaple, která byla vybudována nad carskými pokoji, aby tam zůstalo šest týdnů. Nepřetržitě se u něj modlili kněží. Po celé zemi se šest týdnů konaly v kostelích a chrámech vzpomínkové mše. Patriarcha rozeslal všem duchovním (od metropolitů až po představeného pravoslavného kláštera) pozvánky na carský pohřeb. Do pohřbu se v paláci konaly smuteční oslavy, zvláště pro duhovenstvo, zvláště pro bojary. V den posledního rozloučení se tělo přeneslo do Archangelského chrámu. Smuteční průvod šel následovně: nejprve diákon, pravoslavní kněží a zpěváci (zpívající kánon), za nimi nesli rakev duchovní, poté následoval patriarcha s nejvyšším duhovenstvem, careviči a bojaři, carevna s dcerami, dvorní dámy a ostatní příbuzní, průvod uzavíral plačící lid. Každý účastník pohřbu dostal svíčku. Po obřadech byla rakev uložena do hrobu a zakryta kamennou deskou. Z carské pokladnice se vyplácely „smuteční peníze“: patriarcha dostal 100 rublů, metropolitě 80 rublů, arcibiskupům a biskupům se vyplácelo 70 nebo 60 rublů,

pravoslavným kněžím a představeným klášterů od 30 do 50 rublů. Peníze se rozdávaly také prostým lidem v kostelích po celé zemi, většinou jeden rubl. Po čtyřiceti dnech se v chrámu, kde byl carský pohřeb, konala vzpomínková hostina. Při těchto pohřbech se vždy rozdalo tolik peněz, kolik se obyčejně utratilo za rok. (tamtéž, s. 382)

3 Obřady počátku novověku

Na konci středověku se smrt jevila jako vysoce významná. Jídla bylo málo, lékařství nahodilé a všude se válčilo. V roce 1315 zasáhla lid od Ruska až po Irsko rozsáhlá neúroda, následoval „Velký hladomor“ trvající 5 let. Nastal ekonomický a sociální rozvrat, v roce 1347 na tyto skutečnosti navázal mor. Nejprve zpustošil východní oblasti Euroasie. Nemoci podlely miliony lidí. Ti, co přežili, žili s pocitem, že smrt je může zastihnout každým okamžikem. Mor však nebyl jedinou nemocí, která ohrožovala středověké ruské obyvatelstvo, smrtelnými byly také černý kašel, cholera, chřipka, tuberkulóza, příušnice, vzteklna, záškrta a další. Nebezpečí nákazy některou z nemocí bylo vyšší, pokud žili lidé blízko u sebe. Například ve městech byla úmrtnost tak vysoká, že jejich existence závisela na přílivu obyvatel z venkova. Za další faktor, podporující v tehdejší době rozkvět nemocí, lze považovat nedostatečnou hygienu. Záchod, pokud v obydlí vůbec nějaký byl, se nacházel v blízkosti studny, což urychlovalo přenos choroboplodných zárodků. Délku života středověkého obyvatelstva však neovlivňovaly pouze již výše zmíněné nemoci, ale také hladomory a války. V důsledku těchto skutečností se lidé dožívali velmi nízkého věku, přesná čísla ani statistiky však neexistují (Ohler, 2001:21-29).

Počátek novověku mnoho změn v kultuře života nepřinesl. Někteří zahraniční spisovatelé 16. století se jednoznačně shodují na tom, že pozůstalí hlavu zesnulého ovíjeli bílým plátnem a pohřbívali ho třetí den bez jakýchkoli přepychů. Spisovatelé 17. století tvrdí, že mrtví byli pohřbívaní v rakvích do 24 hodin, oblečení do nové košile, punčoch, bot a čepice. V průběhu 40 dní po pohřbu se konaly vzpomínkové sešlosti. Na konci šestého týdne přišla vdova a několik přátel k hrobu, kde jedli a pili. Po uplynutí této doby se vdova mohla znovu vdát. Kromě těchto vzpomínkových akcí se konaly také každoroční památky zesnulých. Jiní spisovatelé dodávají, že se v zimě (převážně v Moskvě) nepohřbívalo, těla se vozila do „Božího domu“ za město, kde

zůstala do jara, jelikož v tu dobu bylo snadnější vykopat hrob (Панкеев, 1998:370 - 374).

V kostelech a vedle nich se pohřbívalo až do 18. století (do 31. prosince roku 1731). V tu dobu byl vydán příkaz, aby v horách, vesnicích, osadách a dalších obydlených místech bylo pro pohřbívání mrtvých vymezeno zvláštní místo za městem pod názvem hřbitov. V roce 1772 bylo potvrzeno odvádět místa pro hřbitovy mimo město a vybudovat na nich kostely či kapličky. Z národní historie je známo, že v době „morové rány“ v roce 1352, která je známa pod názvem „černá smrt“, nebylo místo pro hroby, a tak se pohřbívalo nejen za městem, ale i v lesích, které se staly hřbitovy. (tamtéž, s. 378) Na obrázku č. 5 je vyobrazen kostel Ilji Proroka, jehož datum vybudování není přesně znám, ale ve vesnici Verchnij Berezovec stál až do roku 1822. Fotografie byla pořízena v kostromském skanzenu v Rusku.

4 Ruské pohřební obřady současnosti

V současné podobě pohřbů můžeme pozorovat vtisknutý odkaz pravoslaví, i když se jedná o rozloučení s nevěřícím, neboť jednotlivé generace přejímají od svých předků některé zvyky. V dnešní moderní době, kdy je vše dostupné všem, si každý může dle svého přání zvolit, jak by mělo být naloženo s jeho tělem po smrti. Konečné rozhodnutí je samozřejmě na pozůstalých. Na výběr je klasické uložení do země v rakvi, či kremace. V této kapitole se nejprve zaměřím na náboženství, která jsou v Rusku nejrozšířenější, poté na žijící ruské kmeny, jenž mají osobité způsoby loučení se s blízkými.

4.1 Rituály jednotlivých náboženství

V Rusku je v současné době nejrozšířenějším náboženstvím pravoslavné křesťanství, ke kterému se hlásí více než polovina Rusů. Ruská pravoslavná církev je považována i nevěřícími za symbol ruského kulturního dědictví. Druhým největším náboženstvím je sunnitský islám, vyznávaný převážně národy Kavkazu. V Rusku nechybí ani komunity židů, buddhistů, římských a řeckých katolíků a protestantů. V následujících podkapitolách rozeberu čtyři nejvýznamnější ruská náboženství z pohledu pohřebních rituálů.

4.1.1 Pravoslavná církev

Nejrozšířenější ruské náboženství má přes 100 miliónů věřících, mezi něž se počítají i Rusové, kteří se neúčastní pravidelných bohoslužeb (nejsou aktivními věřícími). Hlavou ruské pravoslavné církve je v současnosti patriarcha Moskvy a Vší Rusi Kirill I. Podle učení tohoto náboženství probíhá i většina pohřbů v současné Ruské federaci. V pravoslaví samotnému pohřbu předchází několik symbolických úkonů. Jsou shodné se zvyky středověkými, kdy byla tato církev jedinou v ruské říši. Tělo zemřelého se omyje vodou, kněží a biskupové se otírají houbou namočenou v oleji. „Při výběru oblečení se dbá na to, aby odpovídalo povolání a formě služby zesnulého, protože každý bude muset dát u budoucího soudu odpověď nejenom na to, jak splnil svůj závazek jako křesťan, ale také podle formy své služby“ (Stejskal, 2011:281). Oblečený zemřelý se uloží do rakve, která byla předtím vysvěcena svatou vodou a zavřou se mu oči. Ruce se mrtvému zkříží na hrudi tak, aby pravá byla na vrchu. Do levé ruky se vkládá kříž, na hrud' ikona (mužům obrázek Spasitele, ženám Matky Boží). Tělo v rakvi se přikrývá zvláštní bílou pokrývkou na znamení toho, že je pod ochranou církve (www.memorian.ru).

Do pohřbu se nad mrtvým nepřetržitě čte Žaltář kromě doby, kdy se u rakve slouží panychidy a litie. Při nich pozůstali drží hořící svíce, které vyjadřují lásku k zemřelému. Při pohřbu v chrámu se rakev umísťuje tak, aby nohy směřovaly k východu a hlava k západu. Pravoslavný chrám zobrazuje obrázek č. 6 v příloze. Hrob či hrobka musí být vysvěceny knězem. Rakve se ukládají do dostatečné hloubky tak, aby byl zesnulý tváří k východu (Stejskal, 2011:282). V příloze zobrazují fotografie č. 7–9 hroby na moskevském Vagaňkovském a Novoděvičím hřbitově.

Pravoslavná církev se za zemřelé modlí při různých bohoslužbách: na Půlnoční, Jitřní a Večerní bohoslužbě. Modlitbám za zesulé je určena sobota, pokud na tento den nepřipadá významný svátek, dále se slouží panychida třetí, devátý a čtyřicátý den po smrti a také v den výročí jejich úmrtí. Modlitby třetího dne se konají z několika důvodů: jednak proto, že byl mrtvý pokřtěn ve jménu Otce, Syna a Ducha svatého, dále proto, že udržoval tři teologické ctnosti (víru, naději a lásku), a také proto, že měl tři síly (rozumovou, žádostivou a hněvivou), kterými hřešil. Devátého dne se konají liturgie za účelem připojení zemřelého k zástupu svatých modlitbami devíti andělských kůrů. Církev stanovila pravidlo modlení se za mrtvé čtyřicátý den kvůli postu, který Ježíš

Kristus držel čtyřicet dní a poslední den svou modlitbou zvítězil nad ďáblem. Duše zemřelého díky modlitbám v tento den zvítězí nad svým nepřítelem – knížetem temnot ve vzduchu a dostane se do Království nebeského. (tamtéž, s. 283-284)

Pravoslavná církev odmítá kremaci, která je v současnosti po celém světě nejrozšířenějším způsobem pohřbu zemřelého. „Zpopelnění těl zesnulých odporuje tomu, co bylo zavedeno a uzákoněno v Církvi od samého počátku. Kremace také odporuje obsahu modliteb, které jsou součástí pravoslavného pohřebního obřadu, kde se pochovávání těl zesnulých do země chápe jako naplnění toho, co Bůh vyřkl nad Adamem, když mluví o navrácení se člověka do země, z níž byl vzat: „Prach jsi a v prach se obrátíš.“ (Genesis 3,19.)“ (tamtéž, s. 285). Samotná pravoslavná bohoslužba je oproti římskokatolickému pojetí, které je nám nejbližší, více obřadná. Velkou roli v ní hrají zpěvy a větší důraz je kladen i na využívání symbolů – kadidla a svící. (tamtéž, s. 242)

4.1.2 Islám

V roce 2011 jsem navštívila Kazaň, hlavní město Tatarstánu a centrum islámské víry v Rusku. Ve městě se nachází několik mešit, mezi nimi i neznámější ruská mešita Kul Šerif (obrázek č. 10). K islámu se v Rusku hlásí zhruba 14 % obyvatel, tudíž je toto náboženství největší minoritou v zemi. Islamisté neznají na rozdíl od křesťanů svátosti, přece jen však u nich existují některé rituály spojené se smrtí. Umírajícímu se šeptá do ucha šaháda (vyznání víry): „Vyznávám, že není boha kromě Boha (Alláha), a vyznávám, že Muhammad je posel Boží“ (Ondračka, 2010:58). Zesnulý člověk se pak rituálně omyje (zprava doleva), obrátí tvář k Mekce, zavřou se mu víčka a zakryje hlava. K pohřbení těla dochází zpravidla ještě téhož dne. Lidé, kteří přijdou zemřelému projevit úctu, postojí u těla a pomodlí se první sůru Koránu zvanou Fátiha. Barva jejich oděvů bývá bílá, přípustné jsou i ostatní barvy kromě červené.

S muslimem, který zemře v boji za víru či na obranu státu, se zachází jinak. Tělo se neomývá, ale ponechává se v zakrváceném oděvu, aby na onom světě nemusel čekat na poslední soud a přešel rovnou do ráje. V dnešní době se v muslimském světě vyskytují případy sebevraždných atentátníků, kteří v očích muslimů nejsou nazýváni sebevrahy (což by bylo dle Koránu těžkým proviněním), ale šahídy⁴. „Jsou mezi nimi někdy i ženy, jako v případě výbuchů v moskevském metru v roce 2010. V českém tisku

⁴ šahíd – padlý hrdina

se při této příležitosti pro tyto atentátnice ze severního Kavkazu objevil podle vzoru ruského tisku kromě označení „černé vdovy“ také novotvar šahídky“ (tamtéž, s. 59).

V běžném životě se pohřbu (*džanázy*) účastní jen muži, muslimky by prý hlasitým projevem smutku přesáhly hranice důstojnosti obřadu. Ženy se modlí za zemřelého doma. Dřevěnou rakev nese poměrně rychle (ve srovnání s našimi zvyklostmi) několik mužů ke hřbitovu, kde se účastníci pohřbu postaví kolem vykopané jámy tak, aby hleděli směrem k Mekce. Do jednoho hrobu je uložen vždy jen jeden zesnulý. Pohřební modlitba *salát al-džanáza* se provádí ve stoje. „*Zesnulého ukládá do hrobu někdo z jeho blízkých příbuzných. Tělo se vyjme z rakve a ukládá se do země pouze v rubáši, který se mírně uvolní. Příbuzný dbá, aby byl zesnulý položen na pravý bok tváří k Mekce*“ (tamtéž, s. 61). Hrob by měl být co nejjednodušší, bez kamenné obruby, svíček a květin. Islám zakazuje pálení zesnulých, jelikož má tělo zůstat co nejdéle neporušené (Stejskal, 2011:244). Dále islámská víra nepovoluje eutanázii a pitvu, která je povolena jen v případě, kdy to vyžaduje zákon. Rodina i vzdálení příbuzní se scházejí 40 dní po pohřbu na zádušní vzpomínce. Při mé cestě po Rusku jsem navštívila muslimský hřbitov v Kostromě, umístěný na nerovném povrchu, mezi lesním porostem a neupravený (obrázky č. 11-13).

4.1.3 Judaismus

Židé v Rusku tvoří malé procento zastoupení v obyvatelstvu. Podle oficiálních odhadů žije v ruském státě 233 tisíc židů, realita je však odhadována až na čtyřnásobek. Rusko má jednu z největších židovských komunit na světě, i když po rozpadu Sovětského svazu mnoho židů emigrovalo. V židovské víře je zvykem zemřelého položit na zem, přikrýt ho plachtou a u jeho hlavy zapálit svíci. O smrti člověka se dává vědět „pohřebnímu bratrstvu“ (*chevra kadiša* – společenství nejvýznamnějších a nezbožnějších členů obce), které tělo omyje teplou vodou. Omývání muže náleží pouze mužům a omývání ženy pouze ženám. Tuto fázi doprovází modlitby, sestavené z veršů z Bible. Poté je mrtvý oblečen do oděvu (nazývaného *tachrichin*) z bílého plátna (košile, kalhoty, ponožky, čepice, rubáš a pásek). Judaismus určuje, že se do rakve nesmí vkládat žádné předměty a nesmí být patrný rozdíl mezi bohatým a chudým, proto mají všichni stejná oblečení (Stejskal, 2011:245). U mrtvého musí až do pohřbu stále někdo být a je zakázáno u něj jíst, pít, kouřit, pomlouvat, hrát na hudební nástroje nebo zpívat. Podle židovského pohřebního zákona musí pohřeb proběhnout do 24 hodin

od úmrtí. „*Samotný pohřeb je jednoduchý rituál. Tělo, případně rakev, se připraví většinou v kapli, a odtamtud se vydá na poslední pout'. Rakev nesou pověření příbuzní nebo přátelé, nebo se tělo k hrobu odváží na jednoduchém vozíku. U významných lidí se trasa prodlouží tak, aby mījela synagogu, případně se v synagoze udělá zastávka a pronese smuteční řeč (eulogie); smuteční řeč se jinak pronáší nad hrobem“ (Ondračka, 2010:90). Před obřadem a hlavně během spouštění rakve do hrobu se recituje modlitba zvaná *Ciduk ha-din*, po zaházení hrobu se odřikává modlitba za mrtvé *Kadiš*. Vztyčení náhrobního kamene se co nejvíce odkládá, předčasné postavení by znamenalo, že mrtvý už mizí ze vzpomínek. (tamtéž, s. 91)*

Truchlení ze zesulé má několik fází a náleží především nejbližším příbuzným. První fáze (*animut*) trvá od úmrtí do pohřbu, truchlící si natrhne šat na znamení smutku, nejí maso, nepije víno či lihoviny, musí se zřici koupele, holení či stříhání vlasů, sexuálních aktivit, nevykonává normální práci či studium Tóry. Druhé období smutku (*Šiv'a*) bezprostředně navazuje na první fázi a trvá sedm dní. Pozůstali si po návratu z pohřbu rituálně omyjí ruce, snědí „útěšné jídlo“, zapálí svíce, zují se a posadí se na lavici. Nadále platí zákaz holení či stříhání vlasů, truchlící by neměli vycházet z domu po celou tu dobu, jídlo jim zajišťují příbuzní, v domě konají *minjan*, aby se mohl recitovat *Kadiš*. Třetí fáze (*Šelošim*) trvá třicet dnů, platí pořád některé zákazy, končí však období truchlení za příbuzné, kromě rodičů. Poslední období se počítá od okamžiku smrti po nastávajících dvanáct měsíců, které je povinné pro děti, truchlící za své rodiče. Hlavní důraz této fáze je kladen na pokoru, charitu a vzdělávání. Rituálním prvkem je odřikávání modlitby *Kadiš* pouze veřejně. (tamtéž, s. 91-92) Každý rok je zvykem zapalovat vzpomínkovou svíci na výročí smrti. Kremace je v judaismu zakázána.

4.1.4 Buddhismus

Buddhismus v Rusku byl po roce 1990 vyhlášen za jedno ze čtyř tradičních ruských náboženství. Mezi oblasti, kde je tato víra nejvíce rozšířena, patří Tuva, Altaj, Irkutská oblast, Zabajkalský kraj, Burjatsko, a také komunity v Moskvě a Petrohradě.

Mezi základní kameny buddhismu, odvozenému od jména svého zakladatele Buddha, patří víra ve znovuzrození. Nejdůležitější podmínkou, která určí život jedince, je fakt, ve které ze šesti sfér se narodí. Nejnižší je sféra pekla, kde člověk trpí, poté následuje sféra hladových duchů, ve které je sužován hladem a žízní, třetí je sféra

zvírat. Zrození v těchto třech sférách je následkem špatných činů. Mezi příjemné oblasti patří sféry lidí (ta je považována buddhisty za nejlepší), polobohů (*asura*) a bohů (Ondračka, 2010:100).

Dalším důležitým faktem, který potřebujeme znát pro pochopení smrti v buddhismu, je tzv. mezistav. Úsek od zrození do zrození dělí buddhisté na tzv. čtyři bytí – 1. zrození (či spíše početí), 2. bytí mezi početím a smrtí, 3. smrt a 4. mezistav (fáze mezi smrtí a dalším zrozením). Doba trvání mezistavu se ustálila na 49 dnech. Tato doba je plná nadějí a očekávání, jelikož než dojde k okamžiku početí nového jedince, do kterého vstoupí „duch“ čekající v mezistavu, doufají příbuzní v znovuzrození zemřelého v lepších podmínkách. V existenci mezistavu věří hlavně severské buddhistické školy. *„Na rozdíl od mezistavu zdůrazňují všechny buddhistické školy bez rozdílu důležitost momentu smrti. Stav mysli v momentu smrti (maranačitta) určuje stav mysli v momentu početí nebo stav mysli bytosti v mezistavu“* (tamtéž, s. 101). Stav mysli umírajícího silně ovlivňuje zrození, proto musí být udržován v klidu a pokud možno „dobře naladěm“. Náhlá smrt je z pohledu buddhistů stav, kterému je nutno se vyhnout. Umírajícímu by se měly připomínat dobré činy, které vykonal a měl by být ujišťován, že povedou k získání dobrého znovuzrození. V okamžiku smrti by se přítomní měli zřeknout projevů truchlení, i když v takové situaci je smutek přirozený. Samotný pohřební rituál pak slouží pouze pozůstalým, kteří se vyrovnávají se smrtí blízké osoby, měl by být skromný, bez ozdob a šperků. *„Buddhismus tradičně preferuje kremaci jako způsob pohřbu. Je to způsob, který se traduje od dob Buddha, jehož tělo bylo také spáleno. Kremaci je přikládán různý význam, většinou se zdůrazňuje symbolika pomíjivosti. Ačkoli je kremace preferovaným způsobem pohřbu, pohřební kultura odráží i lokální tradice. Proto není vyloučen ani pohřeb do země“* (tamtéž, s. 105).

V den pohřbu mniši provedou závěrečný rituál – připomenou pět základních předpisů, zpívají verše ze súter, obětují roucho jako oběť zemřelému - poté je rakev zapečetěna a uložena do země či do pece. *„Smrt pro buddhisty není koncem, ale pouze jedním okamžikem v nekonečném procesu strastného znovuzrovnání. Smrt je do jisté míry určujícím faktorem budoucího života. Pro buddhisty je tedy dobrá smrt taková, která člověka odešle k dobrému znovuzrození“* (tamtéž, s. 111).

4.2 Sibiřský šamanismus

Vedle obyvatel, věřících v některá tradiční náboženství, se na Sibiři i v současnosti objevují lidé, kteří od pradávna provozují šamanismus. Šaman zde slouží spíše jako duchovní rádce, není přítomen porodům či svatbám. Pohřbů se účastní jako pomocník, aby duši zemřelého zabránil v návratu či ji odvedl do podsvětí, i v těchto případech se jeho úloha omezuje spíše na jakousi magickou obranu (Eliade, 1997:166).

Na jihu Sibiře, v republice Tuva, obyvatelé stále dodržují šamanské tradice. Při rituálním pohřbu šamanka vytvoří tradiční hranici – čtyři polínka, které znázorňují čtyři světové strany, jsou jejím základem. Na ni se pak položí obětní jídlo. Kolem se rozstříkuje mléko, čaj a vodka. Šamanka přítomné okužuje jalovcem, poté zapaluje oheň a zve duši zemřelého k připravenému jídlu. Jasný plamen zapálené hranici značí, že duch se sytí vůní pokrmů. Šamanka později odhání bičem ducha západní stranou hranice a hranici uzavírá. Přítomní si při odchodu omývají ruce, tváře a hlavy mlékem, čajem a jalovcem ([www. samanskajurta.cz](http://www.samanskajurta.cz)).

Po smrti samotného šamana probíhá důležitý rituál. Tělo se nepohřbívá, ale pokládá se na hrob pod širé nebe. Postupem času (zpravidla v průběhu staletí) musí kosti zemřelého „vzvednout“ celkem třikrát skupinka několika šamanů, po posledním vyzvednutí musí být někdo z šamanovy rodiny zabit (Xenofontov, 2001:47).

V sibiřské kultuře také nacházíme pohřební rituál, který je rozdělen do tří fází: odloučení, pomezí a přijetí. V prvním období zakončeným hostinou se tělo vloží do lodě spolu s předměty, potřebnými na přechod do záhrobí. Pozůstalí opouštějí zemřelého v domnění, že se vydal na cestu do země mrtvých. Nastává druhá fáze - pomezí, kdy rodina pečuje o loutku v podobě zesnulého do doby, než duše zemřelého dojde na druhý břeh. Pokud byl zemřelý muž, příbuzní se starají o loutku dva a půl roku, v případě ženy je tato doba dlouhá dva roky, poté ji odnesou na hrob (Gennep, 1997:139-140).

V některých případech po této době smutku následuje druhá hostina, pozůstalí navštíví hřbitov a obětují koně, jehož hlavu narazí na kůl a zabodnou ji do hrobu, či provedou tzv. „očišťování příbytku mrtvého“ v případě, že duše mrtvého dlouho neopouští svět živých. Očišťování trvá několik dní a provádí jej šaman, který jediný může komunikovat s duší. Přesvědčí zesnulého k odchodu a sám ho doprovází na druhý

břeh. Po úspěšném zařazení nebožtíka do světa mrtvých končí poslední fáze – přijetí (Eliade, 1997:183).

4.2.1 Evenkové

Evenkové jsou nomádi ze severní Sibíře, kteří kočují se svými stády sobů. V případě smrti některého Evenka je obětován oblíbený sob, jehož maso je určeno pro zesnulého, i pro truchlící. Sobí kosti se důkladně vyčistí, spočítají a uloží se do krabice vedle hrobu. Pokud by nějaká kost chyběla, zvíře by nemohlo přenést duši zemřelého na „druhý břeh“. Hlava a parohy jsou položeny na vrh krabice. Celý tento rituál je prehistorický, ale zachoval se do dnešní doby nedotčen (Kerrigan, 2008:69).

5 Pohřby významných ruských státníků

Průběh carských pohřbů nám již je znám z předešlých kapitol. Poslední ruský car Nikolaj II. zemřel roku 1918, moci se ujala komunistická strana v čele se svým vůdcem Leninem. Začala éra bolševického Ruska a „kultu osobnosti“. Postupně nahlédneme do smutečních ceremonií, které doprovázely úmrtí některých sovětských vládců – Lenina, Stalina a Brežněva.

Začátek 80. let zaplnila řada smutečních rozloučení s vůdci komunistické strany a sovětského státu. Tuto „Pětiletku státních pohřbů“ zahájilo úmrtí Leonida Brežněva. *„K nezapomenutelným patřily pohřby posledních sovětských představitelů. Především moment z pohřbu Leonida Brežněva (1982), kdy u hrobu – jak to mohli vidět především ti, kdo sledovali přímý přenos – rakev mužům vyklouzla z rukou a zřítíla se se slyšitelným bouchnutím do hrobu. Zlí jazykové pak tomu bouchnutí říkali „rána z jistoty“, někteří komunisté trapas maskovali vysvětlováním, že šlo prý o čestnou salvu. Další pohřby Jurije Andropova (1984) a Konstantina Černěnka (1985) probíhaly již vzorně, co nebylo předem plánované byla tato poněkud trapná série úmrtí postarších stranických vůdců“* (www.reflex.cz).

Pohřby takzvané „Pětiletky“ probíhaly méně honosně. Jurij Vladimirovič Andropov, nástupce Brežněva, vládl pouze 15 měsíců, než těžká nemoc ukončila jeho život. Pohřbu na Rudém náměstí se zúčastnila i Margaret Thatcherová a George Bush starší. Andropov je pohřben u Kremelské zdi (www.andropov-up.ru).

13. února roku 1984 byl zvolen nejvyšším představitelem Sovětského svazu Konstantin Ustinovič Černěnko, jeho vláda však trvala pouze 13 měsíců. Pohřeb vůdce, který byl jako poslední pochován u Kremelské zdi, završil pětiletou epochu „пышных похорон“ (www.chernenco.ru).

5.1 Vladimír Iljič Lenin

Lenin, velký sovětský vůdce, byl před smrtí držen v ústraní od veřejného dění. Ačkoliv jeho přáním bylo pohřbení do země, jeho tělo bylo den po smrti (21. ledna roku 1924) balzamováno a vystaveno z důvodu upevnění sovětské moci a vytvoření „kultu osobnosti“. Pohřeb se konal 26. ledna. Do té doby bylo Leninovo nabalzamované tělo umístěno v Domě odborových svazů v Moskvě, kam měli všichni lidé volný přístup. Rozloučení bylo velkolepé. Vyzdobená červená rakev s vůdcem byla za doprovodu několikakilometrového průvodu odnesena na Rudé náměstí, kde zatím Alexej Sušev navrhl a vybudoval prozatímní hrobku. Toto dřevěné mauzoleum během prvního měsíce navštívilo přes sto tisíc lidí. Současná kamenná budova byla dokončena roku 1930 (www.mundo.cz). Zobrazuje ji fotografie č. 14 v příloze.

„Leninovo nabalzamované tělo bylo umístěno do otevřeného sarkofágu a veřejně vystaveno, což byl hlavní úmysl sovětských vládnoucích orgánů. Vystavení vůdcova těla bylo logickým pokračováním „kultu osobnosti“, který byl vytvořen okolo Lenina za jeho života“ (Kerrigan, 2008:117).

V roce 1953 byl vedle Lenina umístěn i Stalin, ale o osm let později jeho tělo odstranili. Ironickým však zůstává fakt, že ateistický stát, jakým Sovětský svaz byl, vytvořil takové poutní místo, jednalo se zde o část sovětské manipulace se smrtí. Sovětské orgány se snažily uctít památku milionů padlých Rusů za druhé světové války. Vznikaly tak památníky, v nichž nechyběl věčný plamen či hrobka neznámého vojína, a další monumenty. Čerstvě oddané páry chodily po obřadu k nejbližšímu památníku, aby vzpomenuly na oběti zemřelých. (tamtéž, s. 119)

Leninova smrt zasáhla celou Rus a zapříčinila četné diskuze o tom, jak bude pohřeb prvního sovětského vůdce vypadat. Nakonec se stalo, že Vladimír Iljič nebyl pohřben nikdy. Ceremoniál si sice konal, zúčastnilo se ho nespočet truchlících lidí – významných státníků i prostých obyvatel, ale klid Leninovo tělo doposud nenašlo. Ještě dnes, 88 let po smrti, je mauzoleum přístupné veřejnosti. Počet Rusů, kteří chtějí vůdcevi ostatky pohřbít, však v posledních letech značně stoupl. Nová generace nevidí

důvod, proč by i dvě desetiletí po rozpadu Sovětského svazu mělo být mrtvé Leninovo tělo vystavováno. S uložením do mauzolea ostatně nesouhlasili ani vůdce nejblíží příbuzní, natož vůdce sám. Přes všechny současné spekulace a četná hlasování, která v Rusku probíhají, je Leninovo mauzoleum nesporně jedním z největších turistických lákadel Moskvy.

5.2 Josif Vissarionovič Stalin

Po Leninově smrti se vůdcem Rusů stal Josif Vissarionovič Stalin. Byl nejen sovětským politikem, ale zároveň s Hitlerem jedním z největších diktátorů 20. století, za jehož vlády zemřelo na následky války, hladomorů a dalších terorů přes 40 miliónů lidí. Přesto byl Stalin sovětským lidem po 2. světové válce považován za národního spasitele a hrdinu. Jeho smrt 5. března roku 1953 byla pro stát velkou ztrátou. Zemřel nejspíše na krvácení do mozku, okolnosti jeho smrti jsou však do dnešní doby nejasné. Celý národ, dokonce i trestanci ve věznicích, viditelně prožívali Stalinovu smrt. Tělo Stalina bylo do pohřbu vystaveno v Moskvě v Domě odborových svazů v Koloném sále, který byl vyzdoben sovětskými symboly. Za smuteční hudby Čajkovského, Beethovena a Mozarta se u rakve střídali truchlící ruský lid.

Velkolepé rozloučení s vůdcem se konalo 9. března 1953. Již v devět hodin ráno se zaplnilo Rudé náměstí v Moskvě nespočetnými davy truchlících. Podél celé kremelské zdi leželo mnoho věnců se smutečními stuhami, na kterých bylo napsáno: „Дорогому, любимому Иосифу Виссарионовичу Сталину“ (www.stalin.narod.ru). V deset hodin se rozezvnil orloj, o pět minut později vedoucí představitelé komunistické strany a sovětské vlády Malenkov, Berija, Molotov, Vorošilov, Chruščov, Bulganin, Kaganovič a Mikojan opatrně vzali rakev s pozůstatky Stalina a pomalu s ní směřovali k východu (obrázek č. 15). Smuteční průvod šel po ulici Ochotnyj rjad k Rudému náměstí, za rakví kráčeli jako první členové Stalinovy rodiny, za nimi nejbližší spolubojovníci vůdce. Na náměstí byly přítomny mimo jiné delegace svazových a autonomních republik, krajů a oblastí, zástupci čínského lidu a delegace ostatních zemí. Za zvuku orloje na Spaské věži se lafeta s rakví pomalu přibližovala k Leninovu mauzoleu, kde již stáli připraveni vojenští maršálové a generálové, držící na poduškách Stalinovy řády a vyznamenání. Před mauzoleem byla rakev sundána z lafety a položena na červený podstavec. Smuteční ceremoniál zahájil Nikita Sergejevič Chruščov, následovali ho se svou řečí další významní komunističtí státníci Georgij

Maximilianovič Malenkov, Lavrentij Pavlovič Berija a Vjačeslav Michajlovič Molotov. Těsně před polednem Chruščov oznámil ukončení rozloučení, nejvyšší sovětské státníci opět zvedli Stalinovu rakev a odnesli ji pomalým krokem do mauzolea. Na Rudém náměstí zněla dělostřelecká salva, vojsko slavnostně pochodovalo a na nebi proletěla bojová letadla. Přesně v poledne celá země držela pět minut ticha a nad mauzoleem se pomalu vztyčila vlajka Sovětského svazu. (tamtéž)

Roku 1953 byl na Stalinův pohřeb povolán pan Jiří Kerouš, tehdy sloužící svou povinnou vojenskou službu u ženistů v Ostravě. Tento muž, dnes již jedenaosmdesátiletý, prožil celý svůj život v Holicích, ve městě, které je i pro mě domovem. Na Stalinův pohřeb se dostal náhodou. Jednoho rána mu velitel sdělil, že byl vybrán, aby v Moskvě držel čestnou stráž u katafalku Stalina. Odjel tedy do Prahy, kde vyfasoval novou uniformu. V Moskvě se střídal u Stalinovy rakve s dalšími devatenácti vojáky. Musel stát bez hnutí. „*Pohřeb nebral konce. Střídali se tam prezidentové, maršálové a další. Lidé plakali, omdlávali. Byla to hrůza,*“ (Peška, 2006:12).

Josif Vissarionovič Stalin byl stejně jako Lenin po smrti balzamován. Po několika letech však klesl zájem veřejnosti o jeho osobnost v důsledku prošetřování hrůzných skutečností, týkajících se jeho vlády. Stalinovo tělo bylo z mauzolea odstraněno a roku 1961 pohřbeno u kremelské zdi (obrázek č. 16).

Rozsáhlé davy truchlících Rusů, které se sešly v Moskvě v den pohřbu, způsobily několik tlačenic, ve kterých zemřelo velké množství lidí. Přesné číslo mrtvých nebylo nikdy zveřejněno, počet se odhaduje minimálně na tisíc těl. (www.stalinizm.com)

5.3 Leonid Iljič Brežněv

Nejvyšší představitel Sovětského svazu v letech 1964-1982 Leonid Iljič Brežněv zemřel 10. listopadu roku 1982 v Moskvě. Jeho smrt způsobila po dlouhé nemoci zástava srdce. Brežněv z důvodu svého špatného zdravotního stavu žádal již několik let před svou smrtí o uvolnění z funkce a odchod do důchodu, vyhověno mu však nikdy nebylo. Jeho spolupracovníci byli zhruba stejně staří, proto by při odchodu vůdce museli odejít i oni. Pohřeb se konal 15. listopadu a byl to po Stalinově rozloučení nejhonosnější ceremoniál, zvláště dle počtu účastníků. Poslední sbohem přijeli Brežněvovi dát zástupci zahraničních států, mezi nimi hlavy všech evropských socialistických republik, předseda vlády Mongolské lidové republiky Jumdzágín

Cedenbal, mosambický prezident Samora Moises Machel, prezident Zimbabwe Canaan Banana, předseda výkonného výboru OOP (Organizace pro osvobození Palestiny) Jásir Arafat, premiérka Indie Indira Gandhi, viceprezident USA George Bush starší, osobní zástupce papeže Jana Pavla II. Marini-Bettolo a mnoho dalších významných světových státníků.

Od smrti Stalina se prakticky neměnil scénář státních pohřbů. Od 12. do 14. listopadu byla rakev s pozůstatky sovětského vůdce vystavena v Koloném sále v Domě odborových svazů v Moskvě. Dlouhé fronty truchlícího ruského národa doprovázel vyhlášený čtyřdenní státní smutek. V den pohřbu se téměř celé dopoledne střídali u rakve nejvyšší členové KSSS, předsedové různých hospodářských odvětví a význační kulturní činitelé. Památku zemřelého generálního tajemníka uctil také tehdejší patriarcha Vší Rusi Pimen. V jedenáct hodin byla rakev vynesena ze sálu a na lafetě pomalu převezena za doprovodu početného průvodu na Rudé náměstí. Lafeta byla zahalena do rudé látky s černými stuhami na bocích, dřevěnou rakev vyčalounili jasně červenou látkou. Na začátku průvodu kráčeli lidé se stovkami věnců od předních smutečních hostů (představitelů sovětské vlády a zahraničních účastníků), následovala lafeta, za níž šli členové rodiny a nejbližší spolupracovníci zemřelého. Procesí se zastavilo před mauzoleem, kde byla rakev postavena na již připravený podstavec. Na tribunu mauzolea vystoupili nejvyšší státní příslušníci, ceremoniál zahájil nový Generální tajemník Ústředního výboru KSSS Jurij Vladimirovič Andropov. Ve své řeči vyzdvihl zásluhy Brežněva vůči komunistické straně i státu a vyslovil naději, že se strana bude i nadále řídit tou strategickou linií, kterou vypracoval právě zemřelý vůdce. Po Andropovovi vystoupilo ještě několik lidí se svými projevy. Poté se smuteční ceremoniál přesunul ke Kremelské zdi, kde byla ve 12 hodin a 45 minut spuštěna Brežněvova rakev do hrobu. Za zvuků státní hymny zněla dělostřelecká salva. Straničtí a státní představitelé se opět postavili na tribunu mauzolea a sledovali vojenskou přehlídku (www.leonidbrezhnev.narod.ru).

6 Krematoria v Rusku

Krematorium je veřejné zařízení, v němž se v pecích spalují těla zemřelých, probíhá zde tzv. kremace. Kremace 100 krát zmenšuje území na pohřbení ostatků. V roce 1874 byla vytvořena Mezinárodní kremační federace, jejímž základním posláním je až dodnes seznámení všech obyvatel s výhodami kremace z hlediska ekologického, ekonomického, hygienického, etického i estetického. Dnes se federace skládá z 21 států včetně Ruska. První krematorium v Rusku bylo před revolucí vybudováno ve Vladivostoku a využívalo pec japonské výroby, v proletářském Rusku bylo první krematorium postaveno v Petrohradě v roce 1927. Ve světě nyní funguje 14 300 krematorií (www.requiem.ru).

Dnes je v Rusku 15 krematorií ve 12 městech (Moskva, Petrohrad, Artem, Vladivostok, Jekatěrinburg, Nižnij Tagil, Novokuzněck, Novosibirsk, Norilsk, Rostov na Donu, Surgut, Čeljabinsk), nejsou však místním obyvatelstvem příliš populární, pouze 15-20 % pozůstalých využívá jejich služeb. Výjimku tvoří pouze Moskva, Petrohrad a Norilsk, kde podíl kremací na trhu tvoří 50 – 70 %. Města, které nemají krematorium, se potýkají s expanzí hřbitovů. Nákup pozemků pro hřbitovy vyžaduje značné investice z městského rozpočtu, nehledě na finance, které se musí uvolnit na jejich zlepšování a udržování v provozuschopném stavu. Další problém těchto měst spočívá v místech pro hřbitovy. Nejčastěji se pro tento účel vybírají neúrodné části země na okrajích řek, vodojemů, roklí a bažin, přičemž se zapomíná na fakt, že na takových místech se produkty rozkladu těl dostávají do podzemních vod a skrz ně do pramenů městských zásobáren vody. Tyto problémy by ve velkých městech mohla vyřešit právě kremace (www.homotomia.narod.ru).

V sovětské éře se stalo stavění krematorií státním úkolem. V programu rozvoje pohřebnictví, který přijala vláda SSSR, se předpokládala stavba krematorií ve velkých ruských městech. Po rozpadu Sovětského Svazu neodkladné potřeby měst opět postavily na seznam nejdůležitějších státních problémů úlohu rozšíření kremací. Z rozhodnutí Státní Dumy z října roku 2003 bylo vládě RF uloženo vypracování komplexního programu výstavby krematorií v Rusku. Avšak do Komplexního programu rozvoje bytového a komunálního systému země výstavba krematorií jako samostatné části opět zahrnuta nebyla. V současnosti tedy může být výstavba a zařízení

krematorií v Ruské federaci realizována magistráty s využitím prostředků z městských rozpočtů nebo od soukromých investorů. (tamtéž)

7 Situace v Česku v porovnání s Ruskem

Výše popsané pohřební zvyky v Rusku se od těch českých v několika věcech liší. V Česku je v současné době trendem pohřeb žehem. Tato situace vyplývá ze skutečnosti, že Češi jsou národ převážně ateistický (pouze 32 % věřících), a tak jim žádná víra nediktuje způsob, jakým by se mělo pohřbívat. Katolická církev, která je v naší zemi nejrozšířenější, od roku 1963 povoluje pohřeb žehem, pokud není projevem odporu k církvi nebo popření víry ve vzkříšení (Stejskal, 2011:239).

Kremace je populární vzhledem k tomu, že je všem dostupná, v Česku nyní funguje 28 krematorií. V poměru počtu krematorií na počet obyvatel se nacházíme na druhém místě v celosvětovém žebříčku, někdy je Česká republika také nazývána „kremační velmocí“.

V současné době si čeští zákazníci pohřebních služeb mohou vybrat z několika možností rozloučení se zesnulým, běžně se u nás provádějí tři následující formy pohřbu: zpopelnění bez obřadu, pohřeb s uložením do země a kremace s obřadem v obřadní síni, v kostele nebo na jiném místě. První způsob získává v současnosti na popularitě vzhledem k přetrvávající ekonomické krizi, jelikož je nejlevnější, avšak nejvíce využíván je obřad v kostele s následným žehem, který se uskutečňuje zpravidla do týdne od úmrtí. Pozůstalí přicházejí do kostela půl hodiny před obřadem, aby se mohli naposledy v soukromí rozloučit se zemřelým, jehož pozůstatky jsou připraveny v rakvi na katafalku před oltářem. Rakev může být otevřená, ale většina zákazníků této možnosti nevyužívá, chtějí si uchovat v paměti vzpomínku na zemřelého z dob jeho života. Samotný obřad začíná za přítomnosti ostatních příbuzných a známých příchodem kněze, jehož doprovází varhanní hudba. Kněz se krátkou řečí rozloučí za přítomné se zesnulým a poté zahajuje mši svatou, po jejímž ukončení obchází rakev s kadidlem a svěcenou vodou. Bezprostředně poté se odklidí smuteční kytice a svíce a rakev je přenesena v doprovodu kněze a zarmoucené rodiny do pohřebního vozu, který stojí před kostelem. Za zvuku dechové hudby odjíždí vůz do krematoria, smuteční hosté kondolují pozůstalým.

Pravoslavná církev, která je nejrozšířenější v Rusku, má v České republice také své zastoupení. Křesťanské organizace této církve se formují podle státních území a podle národů ve své vlastní místní církve. Orgánem, který tyto pravoslavné církve spojuje, je všeobecný sněm. V českých zemích má tato víra zastoupení ve dvou eparchiích, Pražské a Olomoucko-brněnské, v jejichž čele stojí biskupové. „*V Praze Jeho Vysokopřeosvícenost vladyka Kryštof, arcibiskup pražský, který stojí současně v čele Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku. V Olomouci Jeho Přeosvícenost vladyka Simeon, který duchovně spravuje farnosti na Moravě a ve Slezsku. Obě eparchie řídí volená Metropolitní rada, jejíž předsedou je Jeho Vysokopřeosvícenost arcibiskup Kryštof,*“ (Vopatrný, 2010:56). Díky nové ústavě samostatné České republiky jsou v zemi povaleny stavby chrámů a kaplí a také celá řada aktivit církve – školství a sociální práce. Pravoslavné zádušní bohoslužby v Česku jsou poskytovány pouze pravoslavným křesťanům. Stejně jako v Ruské federaci je zakázáno spalovat těla zemřelých. Kremace odporuje obsahu modliteb, které jsou součástí pohřebního obřadu. (tamtéž, s. 56 – 57)

7.1 Tragédie v Jaroslavlí

V době mého pobytu v ruském městě Kostroma došlo k letecké katastrofě. V nedaleké Jaroslavlí krátce po vzletu spadlo letadlo, na jehož palubě zahynulo mužstvo hokejového týmu Lokomotiv Jaroslavl. Mezi oběťmi byli i tři čeští hokejisté. Tato zdrcující zpráva hluboce zasáhla mě i mé přátele nejen proto, že jsme oddanými hokejovými fanoušky, ale také proto, že osud právě nám dal možnost rozloučit se jménem českého národa přímo na místě neštěstí. Z důvodu zakoupení smutečního věnce jsem navštívila kostromskou pohřební službu. Již v prvních chvílích rozhovoru se zaměstnancem ústavu mi byly viditelné rozdíly, které existují mezi českými a ruskými pohřebními kulturami. V Česku stále převládá zvyk zdobit kostely či obřadní síně rostlými smutečními kyticemi a věnci, i když možnost umělé výzdoby se nevyklučuje. V Rusku mi však byl nabídnut věnec pouze z umělých květin, za to v mnoha barevných a velikostních provedeních. Ve velkých městech jsou k dostání i věnce z živých květů. Obrázky nabízených věnců předkládám v příloze pod čísly 17 a 18, všechny fotografie byly pořízeny se souhlasem majitele kostromské pohřební služby.

Vedle věnců mi interiér ústavu také umožnil shlédnout nabízené rakeve, vystavené v igelitových fóliích. Velkým překvapením pro mě byly potahy výrazných barevných kombinací (obrázek č. 19), do kterých se může rakev obalit. Dříve jsem se s tím nesečkala. Problém nastal v okamžiku, kdy jsem požadovala stuhu na věnec s českým nápisem, nakonec mi zaměstnanci služby vyhověli. Celý věnec i se stuhou zobrazuje obrázek č. 20, jeho cena byla 650 rublů. Návštěva pohřební služby ve mně zanechala hluboký dojem. Pohřebnictví je všude ve světě výnosný obchod, jelikož lidé umírají pořád. Na majitelích této ruské firmy bylo vidět, že se jim daří. Myslím však, že některé ceny vystavených rakví byly hodně nadsazené.

Při příjezdu do Jaroslavlě na nás dolehl opravdový smutek. Město bylo zahaleno do černé barvy. Každý národ prožívá tragédie po svém, ale mezi Čechy a Rusy jsem v takovém případě neshledala rozdíl. Všude plály smuteční svíce, ležely květiny a památeční předměty. Rozhodli jsme se položit věnec u stadionu hokejového mužstva. I když v době naší přítomnosti ve městě od tragédie uplynuly již čtyři dny, okolí stadionu bylo doslova zahaleno květinami, hokejovými dresy, šálami, vlajkami různých států a svíčkami. Den před naší návštěvou se v budově stadionu konalo rozloučení s oběťmi katastrofy. Přišlo tisíce lidí včetně tehdejšího premiéra Vladimíra Putina. V den naší návštěvy se již žádné ceremonie nekonaly, přesto bylo u stadionu několik stovek truchlících lidí. Smrt si nevybírání a zasáhne všechny národy tam, kde to nejvíce bolí – v srdci. Fotografie ze stadionu jsou přiloženy pod čísly 21 – 23.

ZÁVĚR

Neodvratný konec má každá životní pouť jedince. Člověk však nejen umírá, ale také přikládá této skutečnosti určitý význam. A právě v této oblasti lidské činnosti se projevují patřičné kulturní rozdíly. V bakalářské závěrečné práci, nesoucí název Pohřební obřady a obyčeje v Rusku, jsem se zabývala tradicemi, které doprovázely úmrtí lidí na území dnešního Ruska.

Tato práce měla za cíl popsat pohřební obřady jednoho z největších světových národů. Je rozdělena do několika kapitol, které na sebe chronologicky navazují od nejstarších dob po současnost, věnuje se tématům umírání a smrti z pohledu různých ruských kmenů v odlišných dobách. Vykopávky nám odhalily hrůznost některých rituálů v podobě zabíjení nevinných, příbuzných, postižených dětí či starců. Po tisíciletích lidského vývoje byly tyto obřady ovlivňovány náboženstvím, ať už to bylo v době pohanské, či později v rozkvětu křesťanství. Slovanské zvyky se postupem času zdokonalovaly, od žárového ritu přecházely v ritus kostrový, což nám odhalily především nálezy birituálních hrobů.

Ve středověku si lidé častěji než dnes setkávali se smrtí, byli jí obklopeni po celý život: člověk na vlastní oči pozoroval, jak mu v domě umírá příbuzný, nebo přihlížel veřejným popravám kacířů a zločinců. Tímto se však každý jedinec stával oproti současnosti vůči smrti odolnějším, věděl přesně, na co se připravit. Člověk většinou umíral doma, obklopen rodinou, jindy zmizely z mapy celé vesnice na následky morů, hladomorů, válek či pro nás dnes již vyléčitelných nemocí.

S přijetím pravoslaví dostaly pohřební obřady jednotnou tvář. Tělo zemřelého se omylo, obléklo do čistého oděvu a po modlitbách a obřadu v kostele se uložilo do země k věčnému spánku. Po staletí, kterými toto náboženství provázelo ruský lid, se mnoho nezměnilo. Princip rituálu rozloučení se s blízkým byl zachován až do současnosti. Problémem, který však musí řešit moderní doba, je nedostatek vhodných míst pro hřbitovy. Vzhledem k faktu, že pravoslavná víra nepovoluje kremaci, je vyřešení této otázky v nedohlednu. Pro ateisty či jinověrce nalézáme řešení v podobě krematorií, která se stanou pro další generace nezbytnými. Kremace je jedním s neekologičtějším způsobů pohřbívání, navíc je levnější než klasický pohřeb do země. Mezi její výhody pro Rusy patří nejen ušetření peněz, ale také zmenšení potřebné půdy pro pohřbení

ostatků až sto krát a úplná absence hrozeb pro zdraví člověka, které se objevují v souvislosti se hřbitovy, umístěnými na nevhodných místech a následné znečištění užitkové vody pro města. Pravoslavná církev v souvislosti s tímto problémem zaujala následující stanovisko: kremace neodporuje víře, ale zároveň neodpovídá církevním hierarchiím. Věřící tedy může využít kremace, aniž by se provinil vůči církvi. Přesto však většina hluboce zbožných spalování těla nevyužívá, příčinou tohoto jevu však nejspíše je právě nedostatek ruských krematorií. Vláda by se měla tímto problémem zabývat hlouběji, nespoléhat jen na finance soukromých investorů.

Pohřební obřady a obyčeje v Rusku jsem rozebrala z několika úhlů. Kromě historie v bakalářské práci popisuji i současné rituály sibiřských kmenů a různých světových náboženství, působících na ruském území. Při porovnávání s českými tradičními pohřby nacházím několik kulturních rozdílů, největším z nich je nepochybně četnost kremací, které jsou v Česku rozšířenější.

РЕЗЮМЕ

В бакалаврской дипломной работе, которая называется «Похоронные обряды и обычаи в России», я занималась традициями, сопровождающими смерть людей на территории России. У разных народов различное отношение как к самой смерти, так и к обрядам, связанным с погребением.

В первой главе дипломной работы я заостряю внимание на доисторических временах и на истории древнего мира. С тех времен существует не много археологических находок, однако мне удалось собрать информацию о древнем погребении. Самое древнее поселение людей на территории России, как известно, происходило во Владимирской области в Сунгиру. Здесь были обнаружены могилы 40-50 летнего мужчины, а также девочки с мальчиком, которые лежали головами друг к другу. Могилы возрастом около 25 тысяч лет были украшены различными предметами – браслетами, амулетами, фигурками, дротиками, копьями и другими предметами.

В следующей части работы я описываю средние века, прежде всего, обычаи язычников, славян и христиан. Древние русские сжигали тела. Жены в те времена не хотели переживать своих мужей, поэтому они убивали себя собственноручно или сжигали себя с умершим мужем. Есть и исторические сведения о том, что жены были умышленно убиты, после смерти своих мужей. После принятия христианства предки позаимствовали многие восточные обычаи, в числе которых были также обряды и действия при погребении. В первые века после принятия христианской веры усопших погребали в церквях и около церквей, ставили кресты на могилах, гробы делали деревянные, украшенные балдахином. После смерти человека его тело омывали теплой водой и одевали в чистую одежду. Над умершим священник и родные читали день и ночь псалтырь, курили ладаном, молились. После погребения тела родные и знакомые поминали усопшего кутьей. Когда умирала невеста, её одевали в нарядное платье, а вокруг неё зажигали свечи.

Третья часть работы описывает начало новой эпохи. Источники XVII века говорят, что люди предавали усопших земле до истечения суток. Во время чумы, когда уже не было места для могил, усопших погребали также в лесах, превратившихся в кладбища. Близ церквей хоронили до первой половины

XVIII века, а в 1772 году было издано указание отводить для кладбищ особые места вне города.

Затем я перехожу к современной эпохе, богатой различными религиями. В России самой распространенной религией является православие, согласно которому запрещается сжигать тело умершего. В наше время это считается большой проблемой, так как в крупных городах уже нет мест для кладбищ. Помимо православия, в России существует еще несколько религий, которые я описываю в работе – буддизм, ислам и иудаизм.

Ислам также запрещает кремацию. Каждый мусульманин должен строго соблюдать похоронные обряды. Умершего нужно ритуально омыwać (справа налево), закрыть ему глаза и повернуть его лицом в сторону Мекки. Тело надо похоронить ещё в день смерти в простую могилу. В прощальном ритуале могут участвовать только мужчины.

Согласно традициям иудаизма хоронить своих верующих нужно в течение суток. Гроб должен быть не украшен, чтобы не было видно разницы между бедными и богатыми. Тело умершего омывають (женщин только женщины, а мужчин – мужчины), кладут на землю, закрывают его, а у головы зажигают свечу. У евреев существуют специальные похоронные братства, называемые Хевра Кадиша. Умерший может быть погребен только в земле, кремация или другие похороны запрещаются.

Буддизм подчеркивает перерождение души человека. Для каждого верующего очень важно знать, в какой сфере он родился. В момент смерти присутствующие не должны выражать грусть. Похороны являются обрядом только для родных. Кремация является наиболее распространенным способом погребения умерших, потому что тело основателя Будды также было сожжено. В буддизме жизнь не кончается в момент смерти, она продолжает свой путь к перерождению.

В настоящее время также сохранилась древнейшая религия – шаманизм – в Сибири, а также в некоторых древних племенах, как, например, в племени эвенков. Шаманизм существует до сих пор в республике Тува на юге Сибири. Шаман во время похорон складывает традиционную поленницу, основа которой состоит из четырех поленьев, представляющих собой четыре стороны света. Наверх он возлагает жертвенное блюдо. Вокруг разбрызгивается молоко, чай и водка. Шаман окуривает присутствующих можжевельником, после чего

зажигает огонь и приглашает душу умершего к блюду. После угощения шаман отгоняет душу по западной стороне поленницы. Присутствующие при уходе омывают свои руки, лица и головы молоком, чаем и можжевельником. В сибирском шаманизме существует также несколько других ритуалов.

В XX веке в России состоялось несколько похорон известных советских государственных деятелей – Ленина, Сталина, Брежнева и других. Их пышные прощания с общественностью я разбираю в другой главе. При этих пышных церемониях погибло много участников, которые, прежде всего, были затоптаны толпой. У всех этих похорон был почти одинаковый сценарий – после смерти гроб с телом был установлен в Колонном Зале Дома Союзов в Москве, позже трудящимся открывался доступ для прощания с умершим, а в 11 часов лафет с гробом двигался на Красную площадь, где проходила траурная церемония. На трибуну Мавзолея поднимались партийные и государственные руководители, где они выступали с траурными речами. После церемонии гроб опускали в могилу, или, в случае Ленина и Сталина, медленно несли гроб в Мавзолей.

С начала 80-х годов XX века в России произошла так называемая Пятилетка пышных похорон. Это была эпоха, в которой, с небольшими промежутками, умерло три Генеральных секретаря ЦК КПСС (Центральный комитет Коммунистической партии Советского Союза). Первым был Брежнев, похороны которого я подробно в работе описываю, за ним следовали Андропов и Черненко. Юрий Андропов правил страной всего лишь 15 месяцев, правление Черненко считается рекордно коротким – всего 13 месяцев.

Далее я разбираю проблему крематория. В России работает в настоящее время только 15 крематориев, в Чехии 28. Государство имело много проектов по постройке крематориев, но во всех случаях в конечном счете ни один из проектов не претворился в жизнь. Кремация, наиболее распространенная современная форма похорон – один из самых экологически чистых видов погребения. Несмотря на то, что православная церковь запрещает её, она все-таки понимает проблему растущих городов в России и выделения в них новых участков земли под кладбища. В современном мире каждое кладбище является экологической бомбой, загрязняющей питьевую воду для населения. Поэтому православная церковь сообщила, что кремация не противоречит вере, но также

и не соответствует церковным обрядам. Это заявление было очень важно для улучшения ситуации русских кладбищ и погребений.

Я занимаюсь вопросами смерти с профессиональной точки зрения, моя семья работает в этой области уже более 20 лет. Во время моей поездки в Россию я посетила костромское похоронное бюро для покупки венка погибшим хоккеистам в Ярославле. Венки продавались только искусственные, и гробы, по сравнению с чешскими ценами, были слишком дорогими. Несмотря на то, что вопрос смерти касается каждого из нас, а может быть именно поэтому, мы отказываемся не только говорить о смерти, но и даже думать о ней. Несмотря на то, что единственное, в чем человек может быть абсолютно уверен, является тот факт, что мы когда-нибудь умрем, смерть для нас всегда оказывается неожиданной. В городе Ярославль все люди скорбели о смерти команды «Локомотив» так же, как и мы бы страдали в Чехии. Нельзя никак подготовиться к боли, которую нам принесёт уход близкого человека, вне зависимости от того, к какому народу мы относимся. Нельзя от неё уклониться, смерть навсегда лишает нас возможности остаться с теми, кого мы любили. Смерть является неотделимой составной частью жизни, так же, как и рождение.

В Чехии похороны происходят совсем по иным образом, чем в России. Чехи – народ неверующий. Нас не ограничивает при выборе погребения религия. Только 32 % населения исповедует какую-нибудь религию, прежде всего католичество. Чешские клиенты похоронных бюро могут выбирать для своих близких несколько возможностей захоронения. Наиболее выгодным во время экономического кризиса считается кремация без обряда. Однако, по моему мнению, это нельзя назвать серьезным прощанием с близкими.

Самым распространенным способом является обряд в костеле с последующим сжиганием (кремацией). Члены семьи умершего приходят в костел за полчаса до начала обряда, чтобы они могли в последний раз наедине попрощаться с усопшим, останки которого уже находятся в гробе перед алтарем. Обряд начинается с приходом священника, который прощается с умершим короткой речью, после чего начинает мессу. В костеле играет органная музыка. При окончании мессы священник обходит гроб с ладаном и святой водой. После этого служащие убирают венки, цветы и свечи и переносят гроб из костела в катафалк (похоронный автомобиль), который стоит перед костелом. Автомобиль уезжает в крематорий под звуки духового оркестра. Участники

обряда выражают соболезнования членам семьи умершего. Обыкновенно за этим следуют поминки.

В Чехии также существует православная церковь. Она представлена двумя епархиями. В Праге – правящий архиерей Христофор, Блаженнейший Архиепископ Пражский, Митрополит Чешских земель и Словакии, в Оломоуце – правящий архиерей Симеон, епископ Оломоуцко-Брненский. Благодаря новой конституции автономной Чешской Республики в стране разрешено строительство соборов и часовен, а также много видов церковной деятельности – просвещение и социальная работа. Православные панихиды в Чехии совершаются только по православным христианам, так как в России кремация запрещается.

„Все хорошо, что хорошо кончается“, так можно перефразировать одну чешскую поговорку, и, скорее всего, эти слова подразумевают все возможное, но только не смерть. Однако почему бы над этим не задуматься именно в том контексте, что этот „конец“, в конечном счете, и будет единственной абсолютной неизбежностью, которая есть в нашей жизни? Конечно, у каждого из нас, иногда, мелькнула в голове мысль – как бы он хотел уйти из жизни. Или, наоборот – как бы не хотел.

Лично за себя я могу сказать, что моё представление о „хорошей смерти“ весьма конкретное – я бы хотела (по возможности, конечно, как можно позже) уснуть и уже не проснуться или умереть в кругу своих близких. Вместо этого я, возможно, буду лежать в больнице, при жизни меня будут держать трубки приборов, моё тело мне уже не будет служить, а только напоминать о себе непрекращающейся болью. Ужасная картина. Не хочу умереть как беспомощная развалина, лишённая возможности сама за себя решать. В этом случае я бы хотела спокойную смерть – эвтаназию. Медицина идет вперед семимильными шагами, люди сегодня еще живы, находясь в таком состоянии, в котором несколько лет назад уже были бы мертвы. Но мораль, философия и право за этим прогрессом отстают. Мы, люди космического века, притворяемся, что смерти не существует. Но она неотвратима и настигнет нас намного страшнее, если явится неожиданной и чудовищно незнакомой.

BIBLIOGRAFIE

1. BACHRUŠIN, Sergej Vladimirovič. *Dějiny SSSR od nejstarších dob do konce XVII. stol.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953. 320 s.
2. ELIADE, Mircea. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze.* 1. vyd. Praha: Argo, 1997. 434 s. ISBN 80-7203-153-8
3. GENNEP, Arnold van. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. 201 s. ISBN 80-7106-178-6
4. KERRIGAN, Michael. *Historie smrti: pohřební zvyky a smuteční obřady od starověku do současnosti.* Praha: Deus, 2008. 187 s. ISBN 978-80-87087-5-8
5. LONGWORTH, Philip. *Dějiny impéria: sláva a pád ruských říší.* 1. vyd. Praha: Beta-Dobrovský, 2008. 379 s. ISBN 978-80-7306-334-4
6. LUTOVSKÝ, Michal. *Hroby předků: sonda do života a smrti dávných Slovanů.* Praha: Academia, 1996. 180 s. ISBN 80-200-0567-6
7. MAREK, Luboš. *Dějiny křesťanství na Rusi I., Kyjevská Rus.* Hostinné: Rubato, 1996. 132 s. ISBN 80-902256-0-8
8. OHLER, Norbert. *Umírání a smrt ve středověku.* Jinočany: H&H, 2001. 409 s. ISBN 80-86022-69-2
9. ONDRAČKA, Lubomír, a kol. *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti.* Praha: Cesta domů, 2010. 116 s. ISBN 978-80-904516-3-6
10. STEJSKAL, D., ŠEJVL, J. a kol. *Pohřbívání a hřbitovy.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. 464 s. ISBN 978-7357-680-6
11. SVOBODA, Jiří A. *Paleolit a mezolit: pohřební ritus.* Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2003. 128 s. ISBN 80-210-3182-4
12. ŠVANKMAJER, Milan, a kol. *Dějiny Ruska.* 5. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 594 s. ISBN 978-80-7106-613-2
13. XENOFONTOV, Gavril. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice.* Praha: Argo, 2001. 182 s. ISBN 80-7203-334-4

1. *История СССР с древнейших времен до наших дней в двух сериях в двенадцати томах: первая серия: с древнейших времен до Великой Октябрьской социалистической революции. Т. 1, Первобытнообщинный строй.* Москва: Наука, 1966. 718 с.
2. Панкеев, Иван Алексеевич. *Полная энциклопедия быта русского народа.* Москва: Олма-Пресс, 1998. 688 с. ISBN 5-2240002-9

Slovník

1. VOTAVOVÁ, Milena. *Velký česko-ruský slovník.* Praha: Leda, 2005. 1407 s. ISBN 80-7335-048-3

Periodikum

1. PEŠKA, Lukáš. *Jindro, už tě zase potřebujeme!* In *Holické noviny*. roč. 6, duben 2006, s. 12.
2. VOPATRŇÝ, Gorazd Josef. *Pohřeb v obraze Pravoslavné církve.* In *Funeral Quartal*. roč. 1, č. 3-4 2010, s. 55 – 56. ISSN 1804-705X

Elektronické zdroje

1. www.samanskajurta.cz [online]. 2008. [cit. 2011-12-26]. Dostupné z: http://www.samanskajurta.cz/_mezi_dvema_svety.php
2. [www.cs.wikipedia.org](http://cs.wikipedia.org) [online]. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Stalin-grave.jpg>
3. www.requiem.ru [online]. 2000. [cit. 2012-02-09]. Dostupné z: http://www.requiem.ru/rituals/krematorii_novosibirsk/
4. www.reflex.cz [online]. 2010. [cit. 2012-02-11]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zivot-a-styl/36802/nejvetsi-pohrby-v-historii.html>
5. www.andropov-up.ru [online]. 2012. [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <http://andropov-up.ru/kak-proxodili-poxorony-andropova>
6. www.mundo.cz [online]. 2008. [cit. 2012-02-17]. Dostupné z: <http://www.mundo.cz/rusko/leninovo-mausoleum>

7. www.cojeco.cz [online]. 2000. [cit. 2012-02-13]. Dostupné z:
<http://www.cojeco.cz/index.php?s_term=&s_lang=2&detail=1&id_desc=60214>
8. www.sylvusqa-history.blog.cz [online]. 2011. [cit. 2011-12-26]. Dostupné z:
<<http://sylvusqa-history.blog.cz/1001/pohrebni-zvyky-slovanu>>
9. www.chernenco.ru [online]. 2012. [cit. 2012-03-19]. Dostupné z:
<<http://chernenco.ru/smert-4-go-generalnogo-sekretarya-cher.html>>
10. www.memoriam.ru [online]. 2008. [cit. 2012-02-09]. Dostupné z:
<<http://www.memoriam.ru/main/ritual?id=263>>
11. www.stalinizm.com [online]. 2009. [cit. 2012-02-11]. Dostupné z:
<<http://stalinizm.com/pohoroni.html>>
12. www.stalin.narod.ru [online]. [cit. 2012-02-11]. Dostupné z:
<<http://stalin.narod.ru/miting.htm>>
13. www.leonidbrezhnev.narod.ru [online]. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z:
<http://leonidbrezhnev.narod.ru/Brezhnev_pohoronii.htm>
14. www.homotomia.narod.ru [online]. 2005. [cit. 2012-02-09]. Dostupné z:
<<http://homotomia.narod.ru/kremazia/1.htm>>

Další zdroje

Ústní konzultace:

Petr Rychlík (majitel Pohřebního ústavu Holice)

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Slovník pojmů z oblasti pohřebnictví

biritualita – výskyt obojího ritu (žárového i kostrového) na jednom pohřebišti, někdy i v jednom hrobě

diákon – duchovní s vysvěcením nižším než kněžským, oprávněný křtít a kázat

hrob – objekt, nejčastěji hrobová jáma nebo mohyla, obsahující lidské pozůstatky, výbavu a milodary, dřevěnou či kamennou hrobovou konstrukci, náhrobní kámen, někdy i pozůstatky rakve

hrob kostrový – prostor, kde dochází k uložení lidských pozůstatků v rakvi, zemní či zděný

hrob rakvový – hrobové místo určené k uložení lidských pozůstatků v rakvi, nebo lidských pozůstatků

hrob urnový (žehový, žárový) – prostor určený k uložení lidských ostatků v urně

hřbitov – prostor, na němž se ukládají ostatky zesnulých v rakvích do označených hrobů

igumen – představený pravoslavného kláštera

incinerace – spalování mrtvol (kremace)

kenotaf – prázdný náhrobek (tedy hrob jen symbolický, zbudovaný k uctění osob/osoby, jejichž tělo nebylo nalezeno nebo které jsou pohřbeny v cizině)

kolumbárium – hřbitovní stavba s výklenky, do kterých se ukládají urny se zpopelněnými lidskými ostatky

lidské ostatky – lidské pozůstatky po pohřbení žehem nebo v okamžiku uložení rakve s lidskými pozůstatky do hrobu nebo hrobky

lidské pozůstatky – mrtvé lidské tělo nebo jeho části do pohřbení

lítie – poslední část panychidy, uskutečňují se při vynášení mrtvého z domu, velké národní modlení

mohyla – hrobový násyp neboli násyp navršený v souvislosti s pohřebními obřady

mohylník – mohylové pohřebiště

panychida – rekviem, bohoslužba za zesnulé v pravoslavné církvi, obsahuje kající prvky a modlitby za pokoj duše zemřelého

patriarcha – nejvyšší představitel pravoslavné církve

Žaltář – Kniha žalmů, obsahující 150 žalmů, součást Bible

žárový ritus – spálení těla zemřelého

Příloha č. 2: Rusko – český slovník z oblasti pohřebnictví

Г

горесть	zármutek
гражданские похороны	občanský pohřeb
гроб	rakev
гробница	hrobka

Ж

жертва	oběť
--------	------

И

игумен	představený pravoslavného kláštera
извещение о смерти	úmrtní oznámení, parte
иерей	pravoslavný kněz

К

катафалк	pohřební vůz
кладбище	hřbitov
колумбарий	urnový háj
костёр	vatra
крематорий	krematorium
кремация	kremace
кремировать	pohřbívat žehem

Л

ладан	kadidlo
-------	---------

М

мертвец	umrlec
мертвецкая	márnice
могила	hrob

МОГИЛЬНИК
МОГИЛЬЩИК
МОЛИТВА
месса

pohřebiště
hrobař
modlitba
mše svatá (katolická)

Н

надгробная речь
наследство

pohřební řeč
pozůstalost

О

орган
останки

varhany
tělesné pozůstatky, ostatky

П

панихида
погребальные носилки
покойник
пособие на похороны
похоронить
похоронное бюро
похоронная процессия
похороны
псалтирь

zádušní mše (pravoslavná)
máry
nebožtík
pohřebné
pohřbít
pohřební ústav
pohřební průvod
pohřeb
Kniha žalmů

С

свидетельство о смерти
святая вода
священник
смерть
смертность

úmrtní list
svěcená voda
kněz
úmrtí
úmrtnost

Т

траур
траурный венок

smutek
pohřební věnec

труп

mrtvola

У

умерший

zemřelý

урна

urna

усопший

zesnulý

усыпальница

hrobka

Ц

церковь

církev

церковные похороны

církevní pohřeb

Ч

часовня

kaple

член семьи умершего

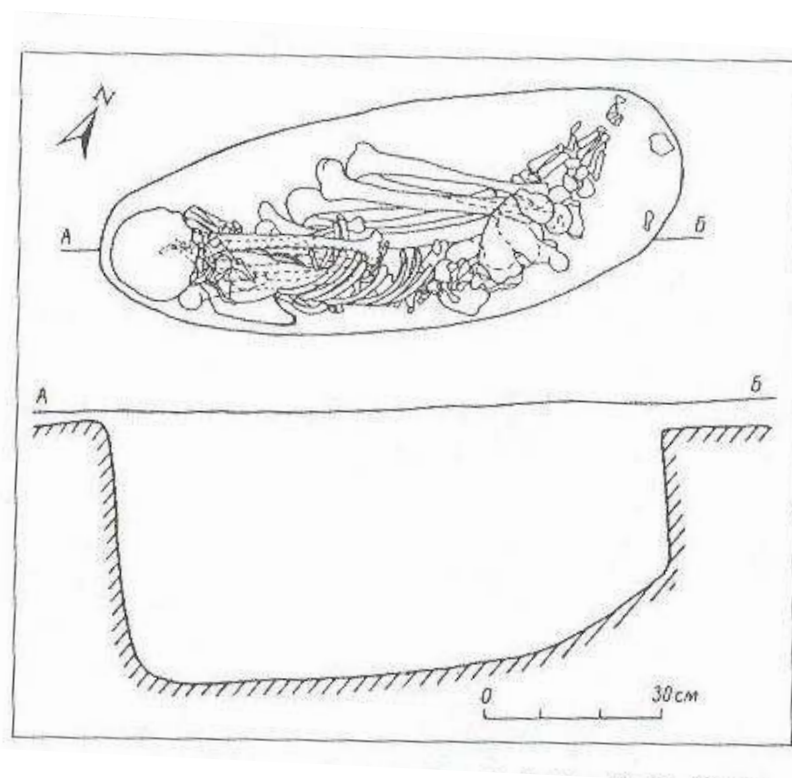
pozůstalý

Příloha č. 3: Obrazová dokumentace

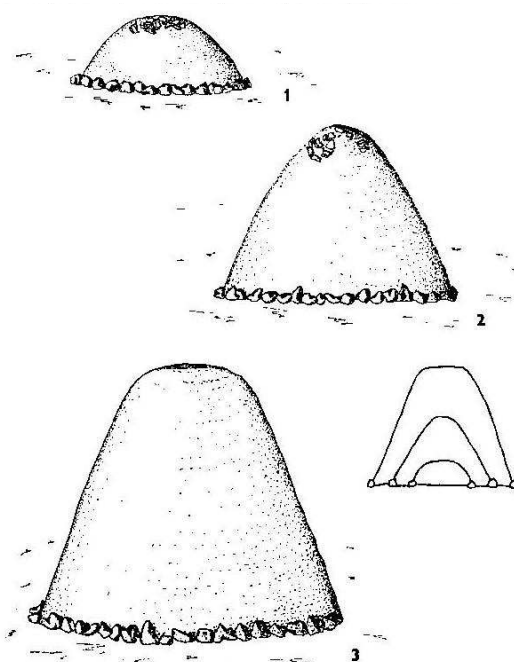
Obrázek č. 1 – Detail hrobu muže s ozdobami (Svoboda, 2003:52).

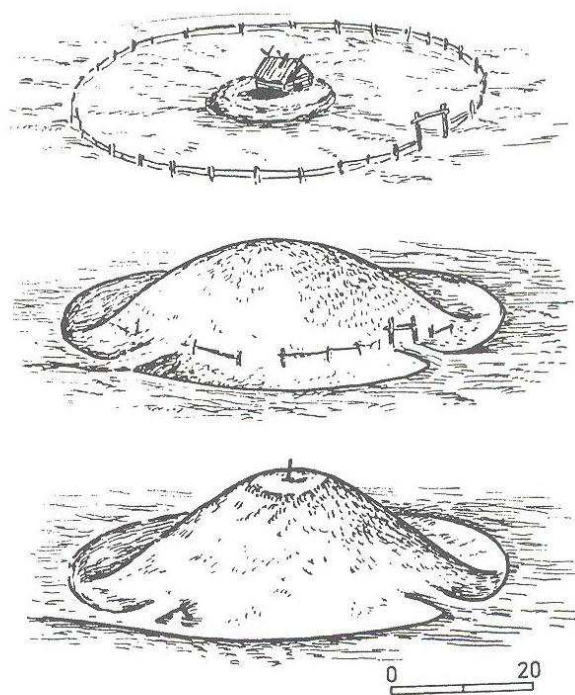
Obrázek č. 2 – Plánek hrobu (tamtéž, s. 50).

Obrázek č. 3 – Východoslovanská sopka (Lutovský, 1996:143).

Obrázek č. 4 – Černá mohyla (tamtéž, s. 20).

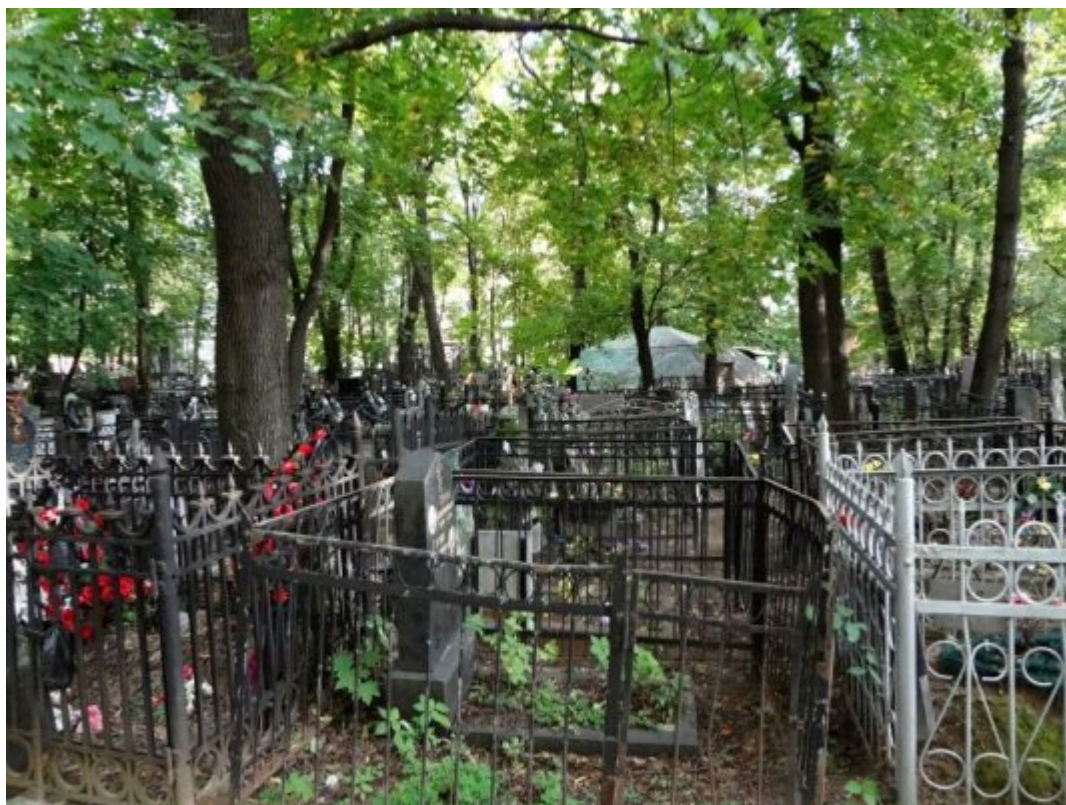
Obrázek č. 5 – Pravoslavný kostel Ilji Proroka (foto vlastní).

Obrázek č. 6 – Pohled na Uspenský chrám v Jaroslavlí (foto vlastní).

Obrázky č. 7 – 9 – Hroby na moskevských hřbitovech (foto vlastní).

Obrázek č. 10 – Mešita Kul Šerif v Kazani (foto vlastní).

Obrázky č. 11 - 13 – Hroby na muslimském hřbitově v Kostromě (foto vlastní).

Obrázek č. 14 – Mauzoleum na Rudém náměstí v Moskvě (foto vlastní).

Obrázek č. 15 – Vynášení Stalinovy rakve (www.stalin.narod.ru).

Obrázek č. 16 – Hrob Stalina (www.cs.wikipedia.org).

Obrázek č. 17 – 18 – Pohřební věnce (foto vlastní).

Obrázek č. 19 – Potahy na rakve (foto vlastní).

Obrázek č. 20 – Věnc se stuhou (foto vlastní).

Obrázek č. 21 - 23 – Stadion v Jaroslavl (foto vlastní).

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Rychlíková Aneta

Název katedry: Katedra slavistiky

Název fakulty: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název bakalářské práce: Pohřební obřady a obyčeje v Rusku

Vedoucí práce: doc. Ludmila Stěpanova, CSc.

Počet znaků: 76 000

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 32

Klíčová slova: smrt, pohřeb, Rusko, kremace, náboženství, obřady, tradice

Charakteristika bakalářské práce:

Tato bakalářská práce se zabývá pohřebními obřady a rituály v Rusku. Obsahuje několik kapitol, rozdělených chronologicky od nejstarších dob do současnosti, začíná pravěkem, pokračuje středověkými tradicemi a nakonec se přenáší do 20. století, kde popisuje pohřby významných ruských státníků. V závěru hodnotí současnou situaci ruského pohřebnictví a porovnává ji s českou. V přílohách k práci se nachází abecední seznam pojmů z oblasti pohřebnictví, rusko-český slovník a obrazová dokumentace.